

АУДИТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ:

ДИСКУСІЙНА ЗАПИСКА

Київ
2016

Публікація підготовлена у рамках проекту Інституту світової політики «Аудит зовнішньої політики України» за підтримки «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів України», яку виконує Міжнародний фонд «Відродження» (МФВ) у партнерстві з Фондом розвитку аналітичних центрів (ГТФ) за фінансової підтримки Посольства Швеції в Україні.

Зміст дослідження є винятково відповідальністю Інституту світової політики та не обов'язково відображає погляди уряду Швеції, Міжнародного фонду «Відродження», Фонду розвитку аналітичних центрів. Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього дослідження у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Автори:

Гончарук А. З., Гобова Є. В., Кікченко В. О.,
Коваль О. А., Кошовий С. А.

Координатор дослідження:

Олена Бетлій

ЗМІСТ

1. Вступ	4
2. Інтереси України щодо Китаю та Китаю щодо України	7
2.1. Китайський погляд на світовий порядок	7
2.2. Етапи українсько-китайських відносин	13
2.3. Китай як стратегічний партнер України	20
2.4. Сучасний стан та перспективи українсько-китайського співробітництва	24
2.5. Місце України в китайському геоекономічному проєкті «Один пояс, один шлях»	32
2.6. Регіональний рівень співпраці Китаю з країнами Центрально-Східної Європи у форматі «16+1»: висновок для України	35
3. Наявні та потенційні ризики і конфлікти	38
3.1. Подальше погіршення відносин України з Росією, загострення конфлікту на Донбасі та у Криму	39
3.2. Політична нестабільність в Україні	41
3.3. Проблема корупційної складової у відносинах із Китаєм	43
3.4. Конкуренція геоекономічних проєктів на теренах України	44
4. Who is who? Групи інтересів в Україні і Китаї	47
5. Рекомендації	54
6. Подяка	58

1. ВСТУП

На сучасному етапі українсько-китайські відносини зазнають певного випробування. За часи незалежності України ці відносини, загалом, розвивалися по висхідній та досягли найвищої точки розвитку у грудні 2013 р., коли був підписаний Договір про дружбу та співробітництво. Наразі політичні зміни, що відбулися в Україні, невиразна реакція Китаю на російську анексію Криму та воєнну агресію проти України поставили певний знак питання у двосторонніх взаєминах.

Стриману позицію китайського керівництва щодо Революції гідності в Україні цілком доцільно пояснити обережним ставленням китайців до будь-яких радикальних суспільно-політичних змін. Те, що керівництво КНР у 2014 р. дистанціювалося від засудження російської агресії, пояснюється прагненням завершити реалізацію контрактів щодо постачання російської найсучаснішої зброї відповідно до домовленостей, досягнутих між Сі Цзіньпіном та В. Путіним у березні 2013 р. Іншим вагомим аргументом для Пекіна було бажання максимально використати міжнародну ізоляцію Росії для підписання пакету газових та нафтових домовленостей у травні 2014 р. на найвигідніших для Китаю умовах.

На жаль, в українському політичному середовищі існує певна передженість щодо «комуністичного Китаю» та незрозуміння особливостей функціонування влади у конфуціанському світі. Як наслідок, Україна, маючи відповідну договірно-правову базу та високий рівень стратегічного партнерства з КНР, нині не використовує можливості співпраці з найбільшим світовим експортером, другою економікою світу, країною, що має найбільші в світі золотовалютні резерви й практично необмежені інвестиційні можливості.

У геополітичному плані Китай є свідомим прихильником української євроінтеграції та завжди визначав Україну як «важливу державу в Європі». Керівництво КНР вітало підписання Україною Угоди про асоціацію з ЄС та розглядає залучення України до розбудови «Нового економічного поясу – Великий шовковий шлях», що є особистою ініціативою голови КНР Сі Цзіньпіна. У разі успішної реалізації амбітного китайського плану (який, між іншим,

омінає Росію і передбачає прямий вихід Китаю до Європи через Центральну Азію і Кавказ) – Україна матиме принципово нове геополітичне місце «першої європейської країни на Шовковому шляху».

Слід зазначити, що в Європі досить прихильно ставляться до китайських планів та, з огляду на нині обмежені фінансові можливості Європейського Союзу, не заперечують можливу китайську економічну активність щодо України. Більше того, ЄС прямо зацікавлений у тому, щоби здійснити модернізацію України на китайські кошти.

Таким чином, Україна має унікальну можливість стати осередком розбудови «Нового економічного поясу – Великий шовковий шлях» у Чорноморсько-Балтійському регіоні із залученням країн Балтії, Вишеградської четвірки, Румунії, Болгарії, Білорусі, Грузії.

Суттєвим практичним кроком Китаю щодо реалізації проекту «Новий економічний пояс – Великий шовковий шлях» стало нещодавнє створення «Азіатського банку інфраструктурних інвестицій», який вже викликав ажіотажну зацікавленість багатьох країн світу.

Зацікавленість Китаю щодо співробітництва з Україною пов'язана також з ухваленим китайським керівництвом рішенням про створення «закордонних продовольчих баз». Зокрема, йдеться про використання агропромислових можливостей України у поєднанні із інвестиційними та технологічними потужностями Китаю.

Важливим чинником двосторонніх взаємин може стати військово-технічне співробітництво та співпраця у ракетно-космічній галузі. Китай наразі все ще зацікавлений у науково-технічній базі українського ОПК. Авіабудування та двигунобудування можуть стати реальним напрямком українсько-китайського співробітництва за умови відповідного відповідального ставлення з українського боку.

У сучасних умовах китайська сторона розглядає можливість замінити Росію та стати провідним військово-технічним партнером України. Зрозуміло, що таке рішення має бути узгодженим з

євроатлантичними партнерами нашої держави. Водночас, слід мати на увазі, що на відміну від євроінтеграції України її вступ до НАТО викликає певні застереження з боку Китаю. Втім, усі сторони виходитимуть із власних національних інтересів, що відповідним чином «розв'язує руки» Україні.

Головною перешкодою на шляху розвитку українсько-китайського стратегічного партнерства з китайського боку нині є підсвідоме сприйняття України як частини пострадянського простору, на який начебто має якісь права Росія. З іншого боку, в Україні є певна упередженість щодо «комуністичного» Китаю. Зняття штучних перешкод щодо розвитку двосторонньої співпраці є головним завданням сучасного етапу українсько-китайської взаємодії.

2. ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ ЩОДО КИТАЮ ТА КИТАЮ ЩОДО УКРАЇНИ

В умовах російської агресії, незадовільних темпів здійснення реформ, фінансово-економічних проблем та пов'язаним із цим загостренням соціального напруження в суспільстві перед Україною постає нагальне завдання пошуку додаткових можливостей на міжнародній арені. Такі можливості можуть створити правильний українсько-китайський політичний діалог на найвищому рівні, використання Китаю як джерела інвестицій та технологій, а також обережне військово-технічне співробітництво з цією країною.

Прихід китайських інвестицій у східні та південні регіони України паралельно вирішуватимуть проблему забезпечення цих регіонів від російської підривної діяльності, адже жорстка позиція Китаю щодо захисту власних економічних інтересів добре відома росіянам.

Прагнення і практичні кроки України встановити якомога більш тісні економічні стосунки з Європою ні в якому разі не є перешкодою для співпраці з Китаєм. Після підписання і ратифікації Угоди про Асоціацію з ЄС Україна, на етапі її імплементації, перетворюється на певні «ворота» до Європи. Це важливо для китайсько-українських відносин, особливо у контексті реалізації ідеї відродження Великого Шовкового шляху, запропонованої головою КНР Сі Цзіньпіном.

2.1. КИТАЙСЬКИЙ ПОГЛЯД НА СВІТОВИЙ ПОРЯДОК

Загальна стратегія сучасної зовнішньої політики КНР була найповніше виражена в теорії «мирного піднесення/розвитку Китаю». Її почали формувати і втілювати з середини 1990-х років, щоб підвищити міжнародну репутацію країни в ході здійснення політики «реформ і відкритості». «Мирне піднесення Китаю» – новий підхід, який базується на принципах мирного розвитку, що, в цілому, сприятиме збереженню миру в усьому світі¹. При цьому у зовнішній політиці це розуміється в тісному зв'язку, а не у відриві від процесу економічної глобалізації. «Мирне піднесення»

---

¹ Pan Chengxin. *Peaceful Rise and China's new international contract: the state in change in transnational society* // Chelan Li, Linda. *The Chinese State in Transition, Processes and contests in local China*. – Routledge, 2009. – P. 129.

ототожнюється з подальшою модернізацією Китаю, успіх якої залежить від відкритості ринків, інституційного самовдосконалення і взаємовигідних відносин з іншими країнами². У контексті західних теорій міжнародних відносин теорія «мирного піднесення Китаю» значною мірою є ліберальним аргументом, оскільки приймає економічний та інші аспекти глобалізації для відмови від насильницьких дій в умовах нового типу взаємозалежності країн у чинній нині міжнародній системі. Офіційне введення в обіг нової концепції зовнішньої політики Китаю було зроблено в кількох виступах голови КНР Цзян Цземіня, після чого воно стало «важливим керівництвом»(重大指导, zhòngdàzhǐdǎo)³.

У свою чергу теорія «мирного піднесення Китаю» була заснована на теорії гармонії, яка, незважаючи на світові суперечності і взаємні претензії, повинна гарантувати мирне співіснування. У цілому, це є виразом більш загальної концепції «мир і розвиток» як відмови від мислення «холодної війни» і силової політики⁴.

Теорія «мирного розвитку Китаю» стала офіційною ідеологією в період керівництва Ху Цзіньтао⁵ з метою спростування «теорії китайської загрози», що вказує на можливі виклики з боку нового політичного, економічного та військового гіганта ХХІ століття. Таким чином, робилася спроба запевнити інші країни, що зростання Китаю не становить загрози миру і безпеці, а також не призведе до появи китайського гегемонізму.

Теорія «мирного розвитку Китаю» позиціонує Китай як відповідального світового лідера, який спирається на м'яку силу, і як країну, яка орієнтована на вирішення своїх внутрішніх проблем і покращення добробуту свого народу, а не на втручання в справи інших країн. Крім того, термін вказує на бажання Китаю уникнути будь-якої міжнародної конфронтації і напруженості.

---

2 *Zheng Bijian. China's 'peaceful rise' to great power status // Foreign Affairs. – 2005, Sept/Oct. – №5. – P. 18-24.*

3 夏立平, 江西元. 中国和平崛起. – 北京, 2004. – 页139-140.

4 夏立平, 江西元. 中国和平崛起. – 北京, 2004. – 页26-27.

5 *Zheng Bijian. Way that Communist Party of China takes in 21st century // People's Daily. – 2005, November 22.*

Загалом теорія «мирного розвитку Китаю» передбачає:

- 1) сприятливу міжнародну обстановку,
- 2) здійснення миролюбної політики,
- 3) утвердження власних культурних особливостей,
- 4) самообмеження можливостей розширення,
- 5) стратегію розвитку, що обстоює мирні засоби для отримання ресурсів.

Застосування цієї концепції в основному було спрямоване на народи Азії та США, для того, щоб переконати їх у безпеці перспектив військового та економічного зростання КНР і, відповідно, відсутності загрози миру та стабільності, і навіть у ймовірній вигоді всім країнам. Доктрина підкреслює важливість м'якої сили і частково базується на твердженні, що добрі відносини із сусідами будуть зміцнювати, а не зменшувати комплексну потужність КНР.

У листопаді 2012 р. Сі Цзіньпін запропонував нову ідеологію – концепцію «китайська мрія»⁶. У ній він спробував об'єднати традицію і модерн, щоб вийти на новий етап проведення реформ⁷. «Китайська мрія» передбачає: сильну і багату державу, національне відродження, народне щастя, а також загальний вектор реформ у контексті основної стратегії розвитку Китаю «на шляху змін».

Відмовившись за роки реформ від мислення категоріями класового антагонізму, в КНР зробили ставку на допущення всього, що буде працювати на створення могутньої і багатой держави та реалізацію «китайської мрії» про велике відродження китайської нації. Загалом, запропонована Сі Цзіньпіном «китайська мрія» об'єднує в собі частину «мрії» Мао Цзедуна (побудова соціалізму), ідею «активізації Китаю» Ден Сяопіна і Цзян Цземіня, а також концепцію «гармонійного суспільства» Ху Цзіньтао.

---

⁶ Xi Pledges «Great renewal of Chinese nation» // *Xinhua*. – November 29, 2012. – http://news.xinhuanet.com/english/china/2012-11/29/c_132008231.htm

⁷ 习近平在十二届全国人大一次会议闭幕会上发表重要讲话 // 新华, 3月17日 2013, http://news.xinhuanet.com/2013lh/2013-03/17/c_115052635.htm

В інтерв'ю зарубіжним ЗМІ в травні 2013 р. Сі Цзіньпін підкреслив, що Китай буде не тільки розвиватися сам, а й нести відповідальність за розвиток усього світу і робити внесок у цей розвиток, створювати блага не тільки для народу Китаю, а й для народів усього світу.

Зовнішня політика Китаю кардинально змінила свій характер. Це пов'язано з відмовою від висунутого в кінці 1970-х років Ден Сяопіном гасла «Стриманість, стриманість і ще раз стриманість». Згідно з колишнім підходом китайські дипломати демонстрували, що країна ставить перед собою винятково мирні цілі, її зовнішня політика спрямована на забезпечення умов для внутрішнього розвитку. Пекін завжди уникав розмов про будь-які інтереси за межами власної території і не втручався в міжнародні конфлікти, обмежуючись формулюванням своєї позиції, яка зазвичай зводилася до закликів вирішувати всі суперечки мирним шляхом.

Офіційно цей курс залишається незмінним, але сьогодні формується нова ідеологія зовнішньої та оборонної політики. **Основні елементи цієї ідеології такі:**

- 1) Китай протягом століть зазнавав «приниження» з боку Великої Британії, Росії, Франції, Японія, а потім СРСР і США (анексія територій, пограбування, потопання національних інтересів).
- 2) Китай завжди був мирною державою, а приєднання неханьських народів було здійснено з їхньої власної волі, і, крім того, ці народи отримали допомогу, яка сприяла їхньому розвитку.
- 3) Наразі США – це конкурент Китаю.
- 4) Для подальшого зростання Китай гостро потребує різного роду ресурсів, за які з кожним роком усе жорсткіше ведеться боротьба, а отже, китайська армія повинна бути готова до захисту інтересів своєї країни в будь-якому регіоні світу.
- 4) Китай як носій давньої культури і володар ефективної економіки довів свою перевагу над іншими країнами, а значить, Китай повинен стати світовим лідером і найпотужнішою країною («китайська мрія»).

Отже, ідеї «великого відродження нації Китаю» надано нового змісту, нового напрямку і нової форми – це глобальна стратегія зовнішньоекономічного наступу.

Ключове місце в процесі відродження китайської нації відводиться стимулюванню розвитку Китаю шляхом підвищення «м'якої сили» держави, що розпочалось у середині 2000-х років. З розвитком усіх сфер суспільного життя культура все більше і більше стає важливим джерелом не тільки возз'єднання китайської нації, а й важливим елементом конкуренції в політиці міжнародного впливу цієї держави.

Найсучаснішим китайським концептом щодо побудови нового світового ладу є ідея про «співтовариство спільної долі». Про нього говорив голова КНР Сі Цзіньпін у своєму виступі під час дебатів у ході 70-ї Генасамблеї ООН 28 вересня 2015 р. в Нью-Йорку. Зокрема він зазначив, що хоча ідею збереження миру підтримують усі, але для досягнення цієї мети людству треба подолати багато перешкод. Він також зазначив, що в сучасному світі всі країни взаємозалежні, й тому вони мають спільне майбутнє. Отже, підтверджуючи принципи і цілі Статуту ООН (а саме мир, рівність, справедливість, демократія та свобода), Сі Цзіньпін закликав створити міжнародні відносини нового типу, серцевиною яких буде співробітництво обоюдопільного зиску, і створити співтовариство спільної долі.

Як запоруки успіху такої трансформації Сі Цзіньпін виділив п'ять ключових принципів:

- 1) Партнерські відносини країн можливі тільки тоді, коли кожна держава буде ставитися до іншої як до рівної і постійно проводити консультації, прагнути до взаєморозуміння. Великі країни не повинні ображати, гнобити і пригнічувати маленьких, слабких і бідних. Суверенітет і територіальна цілісність є недоторканими, але принцип суверенітету – це ще й невтручання у внутрішні справи, право всіх країн обирати свій суспільний лад та шлях розвитку. Заперечення політики формування блоків і односторонніх дій.
- 2) Необхідно створити нову систему безпеки, основою якої буде справедливість, законність, спільні зусилля та колективний зиск. Формування нових поглядів щодо

всезагальної, універсальної, спільної і стабільної безпеки та щодо недопущення війни. Подвійний шлях для цього полягає в тому, що треба врегулювати спірні питання, але одночасно використовувати засоби примусу, аби ворожість перетворити на дружлюбність.

- 3) Світ має перейти до відкритого, інноваційного, інклюзивного, взаємовигідного розвитку. Добробут майбутнього неможливо будувати на хиткому фундаменті ринку, який не має моральних обмежень. Китай виступає за синергію між силою ринку та діями уряду, аби забезпечувати рівність та справедливість.
- 4) Міжцивілізаційний діалог. Різноманітність цивілізацій сприяє обміну, який веде до інтеграції, а інтеграція відкриває можливість для прогресу. Проте різноманітність можлива лише за умов обопільної поваги та толерантності, обміну найкращим та гармонійному співіснуванню.
- 5) Людство має побудувати екологічну цивілізацію, що передбачає зняття протиріччя між подальшою індустріалізацією та захистом природи.

Проголошуючи ці принципи, Сі Цзіньпін наголосив, що, попри свою могутність, Китай ніколи не буде прагнути світової гегемонії, експансії і претендувати на зону впливу⁸.

Отже, Китай як «країна-центр» прагне до створення багаторівневої моделі відносин із різними країнами, що в цілому представляється як ідея багатополярного світу. Для досягнення цієї мети Китай встановлює дружні відносини з країнами в усьому світі, не звертаючи увагу на її важливість і значущість, що буквально відображено у зовнішньополітичній доктрині КНР. Єдиною умовою тут є послідовність і передбачуваність таких партнерських відносин, що заохочується Китаєм не тільки у формі економічних відносин, а й фінансування тих чи інших соціальних проєктів.

---

⁸ «Совместное формирование новых партнерских отношений сотрудничества и взаимного выигрыша, создание сообщества единой судьбы» – Выступление председателя КНР Си Цзиньпина в ходе дебатов на 70-й Генассамблее ООН 28.09.2005 // МИД КНР. – <http://www.fmprc.gov.cn/rus/wjdt/zyjh/t1320114.shtml>

Особливу роль тут може грати Україна як країна, що займає важливе геополітичне і гео економічне положення на Новому шовковому шляху, як місток між Європою та Азією.

2.2. ЕТАПИ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

У період з 1992 по 2004 р. українсько-китайські відносини стрімко розвивалися, що було пов'язано з високим рівнем політичного діалогу, створенням необхідної правової бази та практичним здійсненням досягнутих домовленостей у різних сферах співпраці (торгово-економічній, військово-технічній, науково-освітній та культурній). Особистий контакт другого президента України Леоніда Кучми з головою КНР Цзян Цземінем, встановлений під час обміну державними візитами у 1994–1995 роках, мав своїм наслідком проголошення відносин стратегічного партнерства між нашими країнами. Проте цей вдалий початок було перервано за часів президента В. А. Ющенка з 2005 по 2010 роки, коли зовнішня політика України більше орієнтувалася на країни ЄС та США, аніж на Китай та інші країни Азії. Внутрішньополітичні суперечки в Україні в цей період теж мали негативний вплив на українсько-китайські відносини, які, безумовно, існували, проте мали декларативний характер без суттєвих досягнень.

Китай зі свого боку дистанціювався від країн, де відбулись так звані «кольорові революції». Проголошений Києвом євроатлантичний курс призвів до «переформатування» відносин з Китаєм.

Наприкінці 2005 р. Київ повторив помилку майже 10-річної давнини, дозволивши відвідати Україну офіційній особі Тайваню. 3-7 листопада 2005 року заступник генерального секретаря канцелярії «президента Тайваню» Хуан Чжифан брав участь у засіданні Опікунської ради неурядової організації «Міжнародної кризової групи»⁹, яка розглядала ситуацію в Азії. Як наслідок цього, Китай скасував заплановане засідання комісії з торгово-економічного співробітництва з Україною.

---

⁹ *International Crisis Group, ICG // <https://www.crisisgroup.org>*

Однак 2005 р. Китай підтримав Україну на шляху до ринкових перетворень. Протокол між Україною та КНР про доступ на ринки товарів та послуг у рамках вступу України до СОТ було підписано 16 грудня 2005 р. у Гонконзі. Зі свого боку, Україна визнала китайську економіку «ринковою».

За всі 5 років президентського терміну Віктор Ющенко так і не відвідав Китай. Після довгої перерви українсько-китайський політичний діалог відновився під час візиту голови Верховної Ради України О. Мороза до Китаю 27-31 березня 2007 р. Проте це майже збіглося із розпуском Верховної Ради України, що його ініціював президент В. Ющенко. Для китайської сторони це стало черговим свідченням того, що Україна перебуває в зоні підвищеної політичної турбулентності, яка не дозволяє вибудовувати сталі відносини на рівні вищого політичного керівництва.

Втім, зі свого боку Китай і за цих умов виявляв зацікавленість у розширенні співпраці з Україною, продовжуючи двосторонні контакти головним чином на рівні парламентів та консультативних органів.

Слід зауважити, що Україна в цей час далі активно працювала над виконанням раніше підписаних контрактів із Китаєм, зокрема, у військово-технічній сфері та обміну технологіями. Були укладені й нові контракти. Однак, на думку на той час члена комітету Верховної Ради України з питань нацбезпеки та оборони А. Кінаха «відсутність стратегії і системних дій по розвитку військово-технічного співробітництва, зрив практично всіх державних програм по виробленню спецтехніки та нових озброєнь призвели до суттєвого скорочення участі України не лише в проектах, а й на ринках спецтехніки та озброєнь Китаю». Крім того, Китай сам поступово за кілька років перетворився на конкурента для українського ВПК, своєю продукцією витісняючи українських виробників із ринків Азії та Африки¹⁰.

---

¹⁰ Лазоренко К. *Сегодня начинается визит министра обороны Юрия Еханурова в Китай // Экономические известия.* – 13.01.2009. – <http://state.eizvestia.com/full/43880>

У квітні-травні 2005 р. Китай почав проводити роботи на купленому в Україні ще 1998 року недобудованому авіаносному крейсері «Варяг». 26 вересня 2012 р. колишній «Варяг» офіційно увійшов до складу китайського флоту під назвою «Ляонін» із бортовим номером 16.

Підсумком «п'ятирічки» після «Помаранчевої революції» в українсько-китайських відносинах була стагнація. Слід додати, що з квітня 2003 по квітень 2010 р. між двома країнами фактично не було діалогу на рівні глав держав. Більше того, український міністр закордонних справ не відвідував КНР шість років (із липня 2004 р. по липень 2010-го), а його китайський колега ще більше – дев'ять (із квітня 2001-го по травень 2010-го). Зустріч між главами зовнішньополітичних відомств двох країн у цей період відбулася лише одна – у рамках 60-ї сесії Генеральної асамблеї ООН у вересні 2005 р.¹¹

Після перемоги В. Януковича на президентських виборах на початку 2010 р. Китай ініціював пошвавлення стосунків з Україною на найвищому політичному рівні. Перша зустріч лідерів двох країн відбулася під час Саміту з ядерної безпеки у Вашингтоні (США) у квітні 2010 р. У вересні того ж року відбувся візит В. Януковича до Китаю. Під час візиту йшлося про підвищення рівня міждержавних відносин. Наслідком цього стало рішення про те, що «сторони докладають спільних зусиль до наповнення двосторонніх відносин стратегічним змістом, а також започаткування і розвитку відносин стратегічного партнерства»¹². Китай підтвердив свої зобов'язання, надані Україні після відмови останньої від ядерної зброї у 1994 р., а також визнав можливим продовжити консультації «щодо подальшого посилення гарантій без'ядерної безпеки». Сторони ухвалили рішення про створення Комісії зі співробітництва між Китайською Народною Республікою та Україною зі співголовами на рівні віце-прем'єр-міністрів двох країн, а також у її рамках – підкомісій із питань співробітництва в сфері економіки та торгівлі,

---

11 *Образцова А. Украина – Китай: перезагрузка // Профиль. – 11.09.2010. – <http://minprom.ua/digest/51013.html>*

12 *Спільна заява України та КНР щодо всебічного підвищення українсько-китайських відносин дружби та співробітництва 2010/09/06 <http://ua.china-embassy.org/rus/zwgx/t737970.htm>*

науки і техніки, сільського господарства, космосу, культури, освіти. Від цього часу почалося поживлення діалогу Києва та Пекіна.

Україна підтримала Китай у ініціативах з реформування ООН та міжнародних фінансових інституцій, побудови багатополярного світу та демократизації міжнародних відносин із метою створити більш гармонійний світ, у якому пануватимуть довготривалий мир та спільне процвітання.

Стратегічне партнерство двох країн, натомість, мало більш виражене економічне, аніж політичне підґрунтя. Переваги Києва було б більш доцільно використовувати у прив'язці до економічних трансформацій, які відбувалися у Китаї внаслідок глобальної фінансової кризи 2008 – 2009 рр. та поступового переходу Китаю до нової моделі реформ. На жаль, деякі розрекламовані досягнення візиту Януковича, насамперед, про значні китайські інвестиції залишилися лише на папері.

Після десятирічної перерви у червні 2011 р. відбувся офіційний візит голови КНР до України, в ході якого відбулося підписання Декларації про встановлення та розвиток відносин стратегічного партнерства, а також було підписано низку угод на загальну суму 3,5 млрд дол. США. Китайський лідер Ху Цзіньтао під час візиту висловив чотири тези, які, на його думку, дозволили б двом країнам використати «шанси, переваги та потенційні можливості» для співробітництва:

- 1) У торговельно-економічній співпраці збільшувати обсяг торгівлі, провести оптимізацію торгової структури, підвищити частку продукції з підвищеною доданою вартістю та продукцію сфери високих технологій.
- 2) Втілювати у життя великі проекти співробітництва. Уряди повинні створювати умови для цього, щоб ці проекти якнайшвидше приносили соціально-економічні зиски.
- 3) Розширювати взаємні інвестиції. Китайський уряд заохочуватиме китайські підприємства до інвестицій і роботи в Україні. Буде підтримувати фінансово важливі проекти співробітництва.
- 4) Поглибити співпрацю в сферах високих технологій, використовуючи принцип взаємодоповнюваності. Співробіт-

ничати у таких сферах як авіація, суднобудування, біо-інженерія, розробка нових матеріалів. Співпрацювати у втіленні та застосуванні науково-технічних розробок у промислове виробництво¹³.

З цих слів стає очевидно, що Китай вже давно мав для України інший сценарій, ніж перетворення її у сировинну базу.

2012 рік був роком 20-річчя встановлення дипломатичних відносин між Китаєм та Україною. Виявилось, що більшість із попередніх домовленостей лідерів країн не виконуються. Окремі проекти, як, наприклад, сумнозвісний «Повітряний експрес», виявилися годівницею для корумпованих українських чиновників, які, вочевидь, не мали планів прозоро виконувати цей проект¹⁴.

У 2012 – 2013 рр. була підписана велика кількість українсько-китайських угод і документів щодо конкретних галузей та сфер співробітництва, які раніше були поза увагою¹⁵. Але слід зазначити, що така активність не привела до підвищення ефективності роботи українського уряду у покращенні відносин із Китаєм. Значна кількість угод не виконуються і залишаються тільки деклараціями про наміри.

У 2012 – 2013 роках у рамках китайсько-українських відносин стратегічної взаємодії і партнерської співпраці продовжувала зберігатися тенденція розвитку і пошуку нових можливостей. Візит Президента України В. Януковича до Китаю у грудні 2013 р. відбувся на тлі нової глибокої внутрішньополітичної кризи в Україні, причиною якої стало непідписання Україною угоди про Асоціацію з ЄС у ході Вільнюського саміту 28 листопада 2013 р. через тиск з боку Росії. Результатом цього візиту стало підписання Договору про дружбу і співробітництво між Україною і КНР (базовий політичний

---

¹³ *Ху Цзиньтао встретился с премьер-министром Украины Н. Азаровым // Посольство КНР в Украине. – 21.06.2011. – <http://ua.china-embassy.org/rus/zwgx/t832759.htm>*

¹⁴ *«Повітряний експрес» перейшов під управління Мінінфраструктури // УНІАН. – 23.06.2015. – <http://economics.unian.ua/transport/1092595-poviryaniy-ekspres-pereyshov-pid-upravlinnya-mininfrastrukturi.html>*

¹⁵ *В цілому з 2010 до 2013 рокукладено 57 угод із Китаєм.*

документ, про який сторони вели мову майже 15 років; термін дії – 10 років), Спільної декларації України і Китайської Народної Республіки про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства та Програми розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014 – 2018 рр.¹⁶ Таким чином, візит В. Януковича став завершенням важливого етапу в українсько-китайських відносинах, який характеризувався подоланням наслідків стагнації 2005–2010 років та досягнення «поглибленого стратегічного партнерства».

Отже, кінець 2013 року був позначений злетом китайсько-українських відносин до найвищого рівня за всі роки незалежності, проте з початком «Революції гідності» ці відносини були поставлені на паузу. Керівництво Китаю не підтримало підходів Януковича щодо вирішення кризи. Після дозволу 1 березня 2014 р. Держдумою РФ використовувати власні війська проти України вже 2 березня Китай зайняв чітку позицію щодо підтримки незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України та закликав сторони використати діалог та перемовини на основі міжнародного права і норм міжнародних відносин для забезпечення миру та стабільності в регіоні. Водночас, китайський представник висловив думку про те, що існують певні причини подій в Україні. Такий підхід дав можливість дуже широко і різноманітному трактувати офіційну позицію Китаю¹⁷. Китай під час

---

¹⁶ *Важливе значення цих документів полягає, серед іншого, у: підписанні вперше в історії двосторонніх відносин юридично-зобов'язуючого документу Договору, який визначає ключові принципи і закріплює засади подальшого розвитку українсько-китайського стратегічного партнерства; визначенні (вперше в історії двосторонніх відносин) сторонами конкретних напрямків і галузей здійснення практичної співпраці та реалізації спільних проектів на період до 2018 року.*

¹⁷ *Трохи пізніше представник МЗСКНРЦінь Гануточнив позицію його країни: «Китай завжди виступає за повагу суверенітету і територіальної цілісності будь-якої держави, Китай завжди дотримується цього основного зовнішньополітичного курсу. Китайська сторона вважає, що українська криза має складні історичні передумови й зумовлена сучасними реаліями. Все це необхідно аналізувати і враховувати при врегулюванні кризи». Див.: Китай призывает все заинтересованные стороны прилагать усилия к политическому урегулированию кризиса в Украине – МИД КНР // Синьхуа. – 13.03.2014. – <http://russian.people.com.cn/31521/8568055.html>*

розгортання революційних подій закликав сторони конфлікту у Києві до вирішення протиріч на основі закону і законних інтересів українського народу. На відміну від Москви, яка закликала Януковича до більш активних і жорстких дій щодо припинення протестів, Китай рішуче засудив акти насилля¹⁸.

4 червня 2014 р. Голова КНР надіслав привітальну телеграму новообраному Президенту України П. Порошенку, вказавши, що «китайська сторона надає великого значення розвитку відносин з Україною». Сьогодні українська і китайська сторони висловлюються на користь подальшої активізації двосторонніх відносин, докладання зусиль до їх наповнення стратегічним змістом, інтенсифікації політичного діалогу, у тому числі на рівні керівництва законодавчих та виконавчих органів державної влади України і КНР, а також зміцнення стратегічної взаємодовіри.

Китай як новий глобальний гравець зайняв чітку позицію щодо російської агресії проти України: підтримка суверенітету та територіальної цілісності в кордонах 1991 року. Проте, на відміну від США та країн Заходу, Китай вважає, що введення санкцій щодо Росії є недовірливими. Одним із перших Китай у середині березня 2014 р. запропонував мирне врегулювання «кримського питання» у форматі міжнародного координаційного механізму, до якого б увійшли всі зацікавлені сторони¹⁹. Ці заклики і позиція Китаю були фактично проігноровані в Києві та його західними партнерами, а також і Росією. Натомість, у серпні-вересні коли ситуація на фронті для України стала критичною і перемовини почалися, Китай не було залучено до жодного з форматів перемовин.

На нашу думку, саме Київ мав би першим відреагувати на ці ідеї та вдатися до практичного залучення Китаю до перемовин. Попри це, в останні два роки ми бачимо небажання Києва та його партнерів, а також Росії шукати альтернативи «Мінському формату», який

---

¹⁸ Представитель МИД КНР Цинь Ган ответил на вопрос журналиста относительно ситуации в Украине // МИД КНР. – 02.03.2014. – <http://www.fmprc.gov.cn/rus/xwfw/fyrth/fyrbthdhdw/t1133559.shtml>

¹⁹ Китай призывает все заинтересованные стороны прилагать усилия к политическому урегулированию кризиса в Украине -- МИД КНР // Синьхуа. – 13.03.2014. – <http://russian.people.com.cn/31521/8568055.html>

навіть за визнанням його безпосередніх учасників не є шляхом вирішення конфлікту як такого. Такої думки дотримується й низка китайських експертів. Хоча протягом 2014–2015 рр. Україна та Китай виконали внутрішні процедури щодо ратифікації Договору про дружбу та співробітництво²⁰, діалог на високому політичному рівні не відновлено.

2.3. КИТАЙ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ ПАРТНЕР УКРАЇНИ

Китай скорегував свої відносини з великими державами й поліпшив відносини із сусідніми країнами шляхом встановлення з ними «стратегічного партнерства». Дипломатичні відносини Китаю з іншими країнами можуть бути розділені на кілька рівнів: прості дипломатичні відносини, відносини добросусідства й дружби, відносини партнерства й співпраці. Відносини партнерства в Китаї поділяють на спільне партнерство, конструктивне партнерство, всебічне співробітництво й партнерство, стратегічне партнерство, стратегічна взаємодія та партнерство й всебічне стратегічне співробітництво й партнерство. Китай встановив партнерські відносини з найбільш великими державами, БРІКС, G20 і сусідніми країнами на різних рівнях, але на загальному принципі партнерства: не протистояти один одному, а шукати спільне, відкласти вбік розбіжності й не завдавати шкоди третім країнам²¹.

Головними складовими «стратегічного партнерства», на думку Китаю, є:

- неконфронтація: не вступати в конфлікт, проводити міжнародну координацію, пропагувати взаєморівність відносин на основі п'яти принципів мирного співіснування;
- неприєднання та недія проти якоїсь третьої країни: це такий новий тип міжнародних відносин, коли нема прагнення завдати шкоди інтересам третьої країни;

²⁰ Обмін ратифікаційними грамотами ще не відбувся.

²¹ *Dai Zhiting. Concepts Defining Bilateral Relations // Global Times. — 2010, February 3rd, 5th edition.*

- низький рівень політичного співробітництва: на відміну від класичних зразків, стратегічне партнерство між Китаєм та іншими країнами (великими чи малими) характеризується низьким рівнем політичної співпраці й має символічне, а не фактичне значення²².

Перехід Китаю від статусу відносно замкнутої континентальної держави до статусу другої економіки світу, втім, не дає Китаю можливостей для світового лідерства радянського типу. Тому китайське керівництво й не намагається претендувати на лідерство такого типу, а прагне використовувати економічні перетворення, цілеспрямовану зовнішньополітичну стратегію коректування правил світової системи, формування величезної зони тісної взаємодії КНР із країнами по всьому периметру китайських кордонів.

Відносини між великими державами є найбільш важливими для підтримки глобальної стабільності. Саме тому Китай задля запобігання довгострокової напруги протистояння й для конструктивної співпраці встановив стратегічні відносини з Росією, США, Францією, Великою Британією, Індією і Німеччиною. В ієрархії китайської дипломатії відносини з великими державами залишаються ключовим чинником, а основною передумовою для мирного розвитку Китаю є принцип стабільної й успішної периферії.

Сучасні відносини України та Китаю значною мірою зумовлені зростаючими політичними та економічними інтересами КНР щодо країн ЄС та Нової Східної Європи (Білорусь, Україна, Молдова, Латвія, Литва, Естонія). Політично Китай хотів би бути важливим гравцем у пострадянських країнах Європи, що, насамперед, є сферою інтересів ЄС та Росії. Китай послідовно зміцнює відносини з Новою Східною Європою шляхом активізації політичного діалогу та поглиблення економічних відносин, головним чином шляхом надання фінансової допомоги. Ця взаємодія стала найбільш

---

²² *Втім, це не означає, що Китай не бажає розвивати політичні відносини та спільно вирішувати питання безпеки з іншими країнами. Оскільки співробітництво в цих сферах є дуже чутливими, Китай намагається сприяти розвитку всебічних відносин, заснованих на економічному співробітництві.*

актуальною під час недавньої світової кризи, коли країнам Нової Східної Європи була вкрай необхідна економічна підтримка, і Китай вміло скористався цією ситуацією²³.

Оскільки Росія скептично ставиться до можливості надання Китаю військових технологій через високу ймовірність копіювання, то їх отримання з України дає КНР дві переваги: по-перше, Китай буде отримувати технології, а по-друге, буде зміцнювати свої позиції в країні, яку Росія вважає своєю сферою впливу. Крім того, Китай планує реалізацію своєї глобальної стратегії збільшення експорту та інвестицій у потенційні ринки, розміщені між Росією та ЄС. Україна може стати важливим місцем для просування китайських продуктів і брендів, отримання доступу до нових ринків і придбання стратегічних активів.

Допомога Китаю також є політично мотивованою. Китайські кредити та інвестиції Україні можуть створити Китаю кращі позиції в переговорах з Росією та ЄС.

Проте Китай може зближуватися з Україною тільки на безпечну для себе відстань, щоб завжди зберігати баланс відносин у геополітичному трикутнику США – Росія – Китай і в світі в цілому. А Україні важливо показати Китаю власну зовнішньополітичну концепцію, яка не повинна повністю залежати від США та ЄС, в іншому випадку це буде сприйматися Китаєм як «втрата обличчя». Відносини між Україною і Китаєм носять асиметричний характер, тому ініціатива про фактичне перезавантаження відносин між країнами повинна виходити від України, в якій відбулися революція і повна зміна влади. Україна повинна підтвердити або пояснити свою позицію з питань співпраці з Китаєм.

Протягом 2014-2016 рр. українська сторона була зосереджена на проблемах відновлення територіальної цілісності та внутрішньополітичних процесах, відносинах з ЄС та США. В «азіатській політиці» офіційний Київ практично повністю повторив помилки керманічів «Помаранчевої революції»: дистанціювання від

---

²³ *Szczudlik-Tatar J. China's Policy Towards Central and Eastern Europe // Bulletin PISM. – May 9, 2011. – No. 44 (261).*

2. Інтереси України щодо Китаю та Китаю щодо України

Китаю та спроби поглибити партнерство з Японією. Звідси стає зрозумілим небажання української влади виконувати вже укладені з Китаєм принципові угоди та домовленості (зокрема, «Програми розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014–2018 рр.»). Уже кілька років не відбуваються засідання Міжурядової комісії зі співробітництва.

Сьогодні в Україні відсутня стратегія щодо подальшого розвитку відносин із Китаєм, практичної реалізації документів, які вже укладені. На відміну від влади, український бізнес активно шукає нові можливості в Китаї, проте без державної підтримки це буде зробити надто складно, бо потрібно конкурувати з провідними іноземними компаніями, які таку підтримку мають.

За останні два роки суттєво змінилося сприйняття України в Китаї, у політичних колах та у суспільстві. Сьогодні Україна для китайців – це європейська країна, яка перестала бути частиною пострадянського простору, країною-сателітом Росії або навіть частиною Росії, а українці нарешті сприймаються як окремий народ. Проте китайці не відмовляються від думки, що російські інтереси на пострадянському просторі існують.

Дієвою платформою для виведення міждержавних відносин на якісно новий рівень і здійснення масштабної співпраці має стати імплементація Договору про дружбу і співробітництво між Україною і КНР та реалізація Програми розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною і КНР на 2014-2018 роки. Важливо наголосити, що всі політичні сили в Україні (за винятком радикальних правих) виступають за розвиток відносин стратегічного партнерства з Китаєм.

Втім, у сучасних умовах українсько-китайське співробітництво вимагає нового мислення, нових підходів та, водночас, здорового консерватизму. З одного боку, Китай залишається для України чи не єдиним «безпроблемним» зовнішнім джерелом модернізації та можливостей економічного зростання, адже не викликає жодних застережень з боку Європи, США або Росії. Виважена позиція КНР щодо російської агресії проти України та анексії Криму, підтримка суверенітету та територіальної цілісності нашої держави є важливим чинником міжнародної солідарності щодо

України в сучасних непростих геополітичних умовах. З іншого боку, практична реалізація вже досягнутих домовленостей щодо українсько-китайського співробітництва²⁴ на всіх напрямках стикається з низкою перешкод та не відповідає сучасним потребам двох сторін.

На сьогодні є певні ознаки згортання китайської активності, уповільнення реалізації задекларованих проєктів та ускладнення вирішення питань фінансування китайського бізнесу в Україні. Нині питання стоїть досить гостро: або Україна як держава збереже високий рівень двосторонніх взаємин з Китаєм та використає його для вирішення власних нагальних проблем, або ці взаємини будуть певним чином заморожені на невизначений час, адже інерційність китайської зовнішньої політики є загальновідомою.

2.4. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

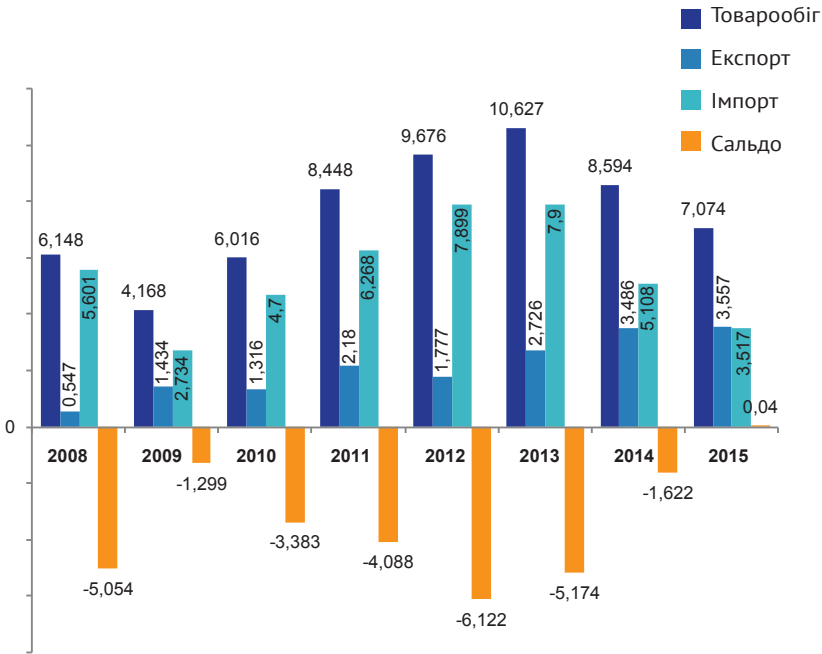
За об'ємом товарообігу Україна є третьою країною-торговим партнером для КНР на теренах СНД (після РФ та Казахстану). Китайська Народна Республіка посідає перше місце серед торговельних партнерів України в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

---

²⁴ Кількість чинних документів: 291. Ключові документи: Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР та Меморандум взаєморозуміння до Комюніке про встановлення дипломатичних відносин між Україною та КНР (4 січня 1992 р.); Угода між Урядом України та Урядом КНР про торговельно-економічне співробітництво (8 серпня 1992 р.); Спільна декларація про встановлення і розвиток відносин стратегічного партнерства (20 червня 2011 р.); Договір про дружбу і співробітництво між Україною і КНР, Спільна декларація України і Китайської Народної Республіки про подальше поглиблення відносин стратегічного партнерства та Програма розвитку відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР на 2014–2018 роки (всі три документи – 5 грудня 2013 р.).

Графік 1. Обсяги торгівлі товарами між Україною та КНР (млрд. дол. США)

Китай володіє значним інвестиційним потенціалом і має найбільший у світі золотовалютний резерв. КНР посідає 5-те місце у світі за експортом капіталу. Економічна дипломатія Китаю, в першу чергу, орієнтована на «ідейно близьких» Китаю партнерів: країни, що розвиваються, в Азії, Африці та Латинській Америці, які у тій чи іншій мірі перебувають під негласним патронатом КНР. Активність китайських інвесторів на зарубіжних ринках не призвела до активізації китайського інвестування в економіку України. Станом на 2013 р. з 54,5 млрд дол. США загального обсягу іноземних інвестицій в українську економіку китайські становили лише 18,79 млн, тобто трохи більше 0,03 (трьох сотих) відсотка. Така ситуація вочевидь не відповідає потенціалу та потребам України.

Існування в українсько-китайських економічних взаєминах лише механізму держгарантій звужує наші можливості щодо одержання

китайських інвестицій. Тому на порядок денний варто поставити питання опрацювання алгоритму взаємодії і пошуку нових форм співпраці. Зокрема, це застосування прямого інвестування з боку китайських компаній, часткового надання державних гарантій, інші форми партнерства. Виходом із подібної ситуації може стати створення спільного інвестиційного фонду на паритетних умовах.

Україні і КНР необхідно розпочати роботу з опрацювання середньострокових і довгострокових планів співпраці між країнами методом виробничої кооперації та шляхом створення індустріальних парків і зон технологічного розвитку за участі китайського капіталу. Завдяки спільному виробництву високотехнологічної продукції з Китаєм Україна зможе забезпечити собі гідне місце на світових ринках.

Крім зазначених факторів, які не сприяють інвестиціям в Україну, на сьогодні визначальним є питання завершення війни. Крім того, важливими для китайських інвесторів є стабільність і прогнозованість правил гри для іноземних інвесторів в Україні. Доки права інвестора хиткі, існує рейдерство і важко знайти справедливість у судах, інвестування в Україну вважатиметься ризикованим.

Незважаючи на нинішнє скрутне фінансово-економічне становище, Україна все ще володіє низкою технологічних та науково-виробничих можливостей, що становлять інтерес для Китаю в контексті потреб розвитку передових галузей його економіки, а також реалізації важливих стратегічних проектів у різних сферах. Економічні санкції України проти Росії значно звужують можливості українського експорту до РФ та вимагають пошуку нових ринків збуту для машинобудівної, літакобудівної продукції та продукції військового та подвійного призначення. У цьому контексті необхідно скористатися вже напрацьованим досвідом військово-технічного співробітництва між Україною та КНР, щоб активізувати його та переформатувати відповідно до сучасних умов. Наука і технологія становлять найпотужнішу і довготривалу базу для співробітництва між нашими країнами.

В умовах необхідності швидкої та ефективної модернізації української економіки, налаштування її на рейки сучасного світового ринку інвестиційні, виробничі та науково-технологічні

2. Інтереси України щодо Китаю та Китаю щодо України

можливості КНР можуть стати для України вагомим ресурсом розвитку та модернізації відповідних галузей економіки, поштовхом до відновлення позицій нашої держави на світових ринках технологій. Водночас, це дає можливість китайському бізнесу зайняти відповідні ніші на українському ринку, що нині інтегрується з Європейським Союзом.

Спільні проекти, які реалізують українські та китайські фахівці, належать до сфер високих технологій, нових матеріалів, охорони навколишнього середовища та виробництва ліків.

Співпраця з КНР у космічній галузі особливо вигідна для України, оскільки дає можливість раціонально реалізувати український космічний потенціал. В Україні у даній сфері звужені джерела фінансування, натомість КНР стає одним із провідних інвесторів у дослідженні космосу. Нині Україна виконує 21 контракт із Китаєм на загальну суму понад 67 млн дол. США, реалізує власну 5-річну програму розвитку космічної галузі (2012-2017 рр.) і має концепцію космічної діяльності до 2032 року.

Зі свого боку КНР має вельми амбітну та достатньо фінансово забезпечену космічну програму. Китай має очевидну зацікавленість в імпорті готової високотехнологічної продукції, і Україні це слід враховувати та використати в інтересах національного виробництва.

Окремим дуже важливим питанням українсько-китайської співпраці є взаємодія у сфері сільського господарства. Виробництво сільськогосподарської продукції має дві визначальні складові: наявність родючих земель та новітні технології. Китай за останні роки значно просунувся щодо вирощування зернових та розвитку тваринництва. Наявність в Україні значних площ орних земель із високим потенціалом родючості надає стратегічного значення для можливого співробітництва у цій сфері. Україні у взаємовигідній взаємодії з КНР цілком під силу зробити вагомий внесок у забезпечення продовольчої безпеки у світі, стати потужним гравцем на міжнародному продовольчому ринку. Зі свого боку Китай має всі можливості забезпечити на стратегічному рівні необхідні обсяги продовольчого імпорту з України.

Окрім цього, пріоритетними визнані проекти у сфері будівництва на території України заводів із виробництва засобів захисту рослин і добрив, які наша країна наразі змушена майже повністю купувати за кордоном, використання нових технологій підвищення врожайності і продуктивності скотарства і птахівництва, розвиток логістики у сфері сільського господарства.

Згідно з підписаною угодою, Україна мала поставити у 2013 маркетинговому році 4,5 млн тонн кукурудзи та інших зернових культур, а починаючи з 2014 і впродовж наступних 13 років по 5 млн тонн зерна щорічно. Це є суттєвою можливістю для українських аграріїв посилити свою присутність на світових ринках зерна і зокрема перспективному китайському. Експорт зернових до країн Далекого Сходу складає близько 13% від українських поставок у цілому, а освоєння ринку Китаю дозволить Україні збільшити цю цифру мінімум вдвічі. На жаль, як і в інших сферах, виконання українсько-китайського зернового контракту зіткнулося з корупційною складовою з українського боку, що призвело до серйозних негативних наслідків.

Згідно з узятими зобов'язаннями й оприлюдненими заявами, керівництво Китаю прагне подвоїти споживання в Китаї м'яса, сої та зерна за наступні два десятиліття. Саме у цьому закладений величезний потенціал і можливість для українського збіжжя і м'яса. Вітчизняний агропромисловий комплекс потребує інвестицій та застосування передових технологій. Проте більшість українських аграрних компаній поки що орієнтовані суто на експорт зерна. Значно перспективнішим виглядає переробка збіжжя і виробництво м'яса, молока та інших продуктів із подальшим їх експортом до країн Далекого Сходу.

Серйозні перспективи відкриває взаємодія України і КНР у такій структурно утворювальній сфері як прокладання транспортних коридорів та постачання азіатських товарів до країн Європи. Не тільки Китай, а й більшість країн Азії зацікавлені у скороченні вартості та часу перевезень товарів від країн-виробників до країн із місткими ринками споживання, зокрема до Європейського Союзу.

Нові транспортні магістралі проходять через територію КНР, Казахстану, РФ, Білорусі, Польщі, Німеччини. Час у дорозі складає 16-18 днів, що на 15 днів швидше, ніж морським транспортом. Адміністрація міста Чженчжоу вже обслуговує 6 рейсів по новій лінії з вантажами на загальну суму близько 100 млн доларів США, а вже в наступному році планує збільшити обсяги до 50 рейсів з вантажами на суму 1 млрд дол. США.

Україна зацікавлена в активній участі у розширенні географії цього транспортного коридору. Цьому сприяють геоекономічне розташування нашої країни, розвинена транспортна інфраструктура, активні торговельно-економічні зв'язки з сусідніми країнами та КНР, широкі споживчі можливості внутрішнього українського ринку.

Від часу стимулювання розвитку східних та південних регіонів КНР і перенесення уваги до розвитку центральних і північно-західних регіонів сформувався і новий тренд виставкової діяльності Китаю останніх п'яти років. Його зміст полягає у:

- перенесенні фокусу проведення заходів із півдня у центр і на захід країни;
- проведенні ярмарків «Китай-Євразія»;
- проведенні «Виставки-ярмарку з питань торгівлі й інвестицій Західно-Східного співробітництва».

За задумом керівництва Китаю виставки є майданчиками не лише для зустрічей і підписання угод, а й покликані сприяти реалізації більш амбітних планів, зокрема й ідеї створення Економічного поясу Великого Шовкового шляху шляхом презентації інвестиційних і торговельних можливостей країн-учасниць.

Розвиток туризму та активізація міжлюдських контактів, гуманітарне співробітництво, взаємодія в галузі освіти та культури – все це необхідні складові для подальшого розвитку українсько-китайського стратегічного партнерства. Але й тут є певні приховані перешкоди з обох сторін. Під впливом російської підривної пропаганди значно скоротився потік китайських туристів до України. З українського боку досі не подолано корупцію під час перетину українського кордону, хоча це питання неодноразово

ставилося на різних рівнях української влади. Спрощення візового режиму з КНР дозволить стрімко активізувати співпрацю у таких сферах як туризм, гуманітарні й ділові обміни, наука.

На жаль, за останнє десятиліття змінилося ставлення до України з боку китайського суспільства: від активної діяльності відійшли люди, що навчалися в СРСР, зокрема в Україні, та співпрацювали з українськими фахівцями, які надавали технічну допомогу Китаю у повоєнні часи. Сучасна китайська молодь мало знає про Україну, а можливу інформацію про нашу країну отримує переважно з третіх джерел. Нині, коли Росія веде інформаційну війну проти України та не гребує відвертою дезінформацією та пропагандистськими провокаціями проти українського народу, набуває стратегічного значення посилення українсько-китайської взаємодії в інформаційній сфері. Це стосується як активізації діяльності ЗМІ двох країн стосовно одна одної, так і розвитку новітніх сучасних технологій. Нові далекосяжні перспективи відкриває для України проект створення за допомогою китайської сторони нової загальноукраїнської мережі 4G. Цей проект, у разі його реалізації, відкриє нові можливості і для України, і для Китаю.

17 вересня 2014 р. у столиці КНР було відкрито «Український дім» – перший подібний проект в історії українсько-китайських відносин. На його успішну реалізацію сподіваються в офісі спонсора проекту – Xinwei Telecom Enterprise Group (корпорації «Сінвей»). Слід зазначити, що завдяки зусиллям співробітників «Українського дому» було розпочато переклад китайською мовою новин Державного інформаційного агентства України «Укрінформ». Вперше китайському читачеві представлена інформація рідною мовою, який до того дізнавався про те, що відбувається в Україні, з подачі російських ЗМІ. Важливим елементом зміцнення позитивного іміджу України в КНР є формування сприятливого експертного середовища.

Окремо слід розглянути українсько-китайський економічний діалог на рівні територій (Гонконг, Макао, Тайвань). Торгово-економічна взаємодія з Тайванем потенційно може стати одним із чинників модернізації України, особливо в частині одержання добре відомих у світі новітніх тайванських технологій та залучення цікавих для України інвестицій.

2. Інтереси України щодо Китаю та Китаю щодо України

За роки дипломатичних відносин із Китайською Народною Республікою Україна неодноразово наголошувала на своїй підтримці позиції КНР щодо Тайваню та розглядає його як провінцію КНР, а не як незалежну державу. Водночас, у сучасному глобалізованому світі напрацьований успішний досвід економічної співпраці європейських країн із цим «азіатським тигром», що ніяк не позначається на їхніх відносинах із Пекіном. Крім того, світ став свідком повернення до КНР колишніх колоній, а згодом самостійних територіальних утворень Гонконгу та Макао, які нині є спеціальними адміністративними районами КНР – Сянган та Аомень. В експертному середовищі майже немає сумнівів щодо того, що мирне возз'єднання Тайваню з Китаєм відбудеться у середньостроковій перспективі.

Підтримуючи політику «одного Китаю», Україна не має (і не повинна мати!) дипломатичних відносин із Тайванем, проте може успішно співпрацювати з ним як з потужним і визнаним світовою спільнотою економічним утворенням.

Відносини з Тайванем доцільно розвивати у таких галузях як економіка, інвестиції, торгівля, культура, освіта, наука, збільшення гуманітарних контактів тощо. Важливим кроком може стати встановлення робочих контактів між представниками відповідних структур України і Тайваню. Зокрема, активізація діяльності спільного органу у рамках підписаних домовленостей між Торгово-Промисловою Палатою України і відповідною структурою Тайваню, а також більш тісна взаємодія з чинним Київським представництвом Ради з розвитку зовнішньої торгівлі Тайваню.

Тайвань, економіка якого базується на використанні новітніх технологій та інновацій, слід потенційно розглядати як привабливого економічного партнера для України і батьківщину всесвітньовідомих ІТ компаній, які входять в число найбільших світових виробників електроніки. Проте відстань, обмеженість шляхів спілкування, брак знань одне про одного, різниця в економічному розвитку та певні бар'єри входження на тайванський ринок зводять двосторонні стосунки до спорадичних і не надто інтенсивних контактів.

Гонконг (Сянган) є важливою територіальною одиницею як центр, в якому вибудовується значна частина фінансової стабільності Китаю. Через Гонконг здійснюються міжнародні фінансові відносини, проходять величезні суми транзакцій китайських державних корпорацій, які працюють за кордоном. Значна сума китайських інвестицій також проходить через Гонконг. Окремо слід наголосити на сильних позиціях Гонконгу у світі як 20-ї позиції у рейтингу свободи ведення бізнесу.

Гонконг – важливий учасник міжнародного фінансового ринку, в якому зосереджені офіси і представництва великої кількості фінансових корпорацій світу. Крім цього, Спеціальний адміністративний район КНР – Сянган (Гонконг) має власну фондову біржу, на якій розміщують свої акції численні державні корпорації. Роль Гонконгу у світовій фінансовій системі надзвичайно важлива.

На відміну від КНР, у стосунках з якою діє візовий режим, з 2010 р. між Україною і Гонконгом було скасовано візи. Зважаючи на це, і слід розглядати нові можливості, які створюються для розвитку ділових відносин між Україною і САР Сянган (Гонконг).

2.5. МІСЦЕ УКРАЇНИ В КИТАЙСЬКОМУ ГЕОЕКОНОМІЧНОМУ ПРОЕКТІ «ОДИН ПОЯС, ОДИН ШЛЯХ»

У своєму поточному вигляді концепт «Один пояс, один шлях» виглядає як один із найбільш привабливих для України гео економічних проектів. Наразі його ключовими перевагами є інклюзивність, відкритість, вигідність для всіх учасників, перехід на уніфіковані правила торгівлі, інтеграція та координація програм та стратегій розвитку країн. Китайський проект не суперечить прагненням України до подальшої економічної співпраці та економічної інтеграції з Європейським союзом, і, навпаки, може посилити переваги України в цьому процесі, надати стимули до економічного розвитку в цілому. Він також може дати альтернативу та зменшити негативні наслідки від розриву економічних відносин із Росією та подолати заборону Росії на транзит українських товарів до Азії.

Потенційно на країни, які беруть участь у проекті новий Шовковий шлях, припадатиме 55% світового ВВП, 70% населення планети та 75% усіх відомих енергоресурсів, зазначають аналітики Інституту стратегічних, політичних досліджень і досліджень у сфері безпеки та економічного консультування (ISPSW).

Якщо ця ініціатива буде реалізована на практиці, вона може серйозно вплинути на геополітичний ландшафт і привести до створення цілої низки альтернативних економічних об'єднань і можливостей. Сам Китай спочатку припускав додати до власного річного торговельного обороту близько 2,5 трлн дол. США через десять років реалізації стратегії. Це має відбутися завдяки активізації торговельних зв'язків з країнами, що перебувають у поясі нового Шовкового шляху.

2015 року Китай інвестував 15 млрд дол. США у реалізацію проектів нового Шовкового шляху, натомість обсяги вже оголошених інвестиційних проектів у межах реалізації концепту «Один пояс, один шлях» сягнули 75,9 млрд дол. станом на червень 2016 р. З моменту оголошення Головою КНР Сі Цзіньпіном ініціативи побудувати Новий Шовковий шлях в Університеті міста Астани (Казахстан) у вересні 2013 р. 56% всіх закордонних китайських інвестицій були спрямовані саме в країни, які беруть участь у проекті. Для підтримки проекту Китай утворив Фонд розвитку Шовкового шляху з капіталом у 40 млрд доларів. Створений також за ініціативою Китаю Азіатський банк інфраструктурних інвестицій (АІІВ) з капіталом у 50 млрд дол. США (з перспективою збільшення до 100 млрд дол.) поступово перетворюється на ключову інституцію, що інвестує у проекти у країнах на Шовковому шляху на додачу до капіталів, які вкладають китайські бізнес структури. Наразі банк уже фінансує проекти в Індонезії, Індії, Бангладеш та Пакистані, які пов'язані з ініціативою «Один пояс, один шлях».

Хоча Україна першою серед Європейських країн на найвищому рівні заявила про підтримку китайської ініціативи, подальший розвиток подій в Україні призвів до того, що досі участь України у цьому проекті є декларативною. А спроба на початку 2016 р. здійснити практичні кроки щодо використання проекту «Один пояс, один шлях» для транзиту товарів з України залізницею до Центральної Азії та Китаю, виявилася економічно невдалою. Наразі

Київ продовжує перемовини зі своїми партнерами для зменшення тарифу перевезення товарів по одному з відгалужень Нового шовкового шляху, через Казахстан та країни Закавказзя.

Ще одним із проектів, який обговорюють Україна з Китаєм в контексті розвитку торговельних шляхів, є проект морського глибоководного порту, який би міг фактично подвоїти потужності української портової інфраструктури для потреб Нового Шовкового шляху. Такий порт Грузія починає будувати на східному узбережжі Чорного моря у селищі Анаклія з проектною потужністю 100 млн тонн вантажів на рік. Інвестиції в будівництво цього порту склали 2,5 млрд дол. США. Це при тому, що з боку уряду Грузії інвестиції у проект складатимуть лише 100 млн дол. Україна, натомість, вивчає технічні можливості для побудови такого самого за потужністю порту на північному узбережжі Чорного моря. Проект раніше оцінювали у 3 млрд дол. США.

Україна та Китай продовжують вивчати потенційні можливості участі України у проекті «Один пояс, один шлях». Наразі очевидним є що Україна зосередилася на транспортно-логістичних проектах, хоча потенціал проекту «Один пояс, один шлях» є значно ширшим.

Досвід сусідньої Білорусі, де китайці виступили інвесторами створення індустріального парку «Великий Камінь», доводить, що увага інвесторів з КНР може бути зосереджена на співпраці у створенні технопарків, обміні технологіями та їхній спільній розробці, створенні спільних виробництв, створенні виробничо-логістичних центрів Китаю у безпосередній близькості до ринків збуту, переміщенні надлишкових потужностей китайських підприємств у країни, які знаходяться уздовж нового Шовкового шляху. Обсяг інвестицій у цей проект заявлений на рівні 2 млрд дол. з можливістю подвоєння. При цьому інвестиції з боку Білорусі складатимуть 500 млн дол.

Перевагою України серед усіх інших країн у регіоні Центрально-Східної Європи є те, що через порти України можна здійснювати доставку товарів у два боки: з Китаю до Європи і з Європи до Китаю, адже великою проблемою для китайців є те, що потяги які йдуть із Китаю до Європи з товарами, повертаються назад порожні.

В Україні все ще відсутнє розуміння концепту «Один пояс, один шлях» як системної інноваційної стратегії, що змінює наявну гео економічну модель Євразії, прагне до створення альтернативного регіонального економічного простору.

«Наразі йдеться не так про створення шляхів сполучення, як про спільні проекти з Китаєм. Якщо порівняти з нашими колегами, наприклад, з Казахстаном та Азербайджаном, ми відстаємо в комплексному розумінні цього Шовкового шляху», – коментує посол України в Китаї Олег Дьомін. За словами дипломата, Україна недостатньо активно залучає реальні китайські інвестиції, особливо якщо порівнювати з успіхами Грузії, Казахстану та Азербайджану. З огляду на більш глибоке розуміння нової економічної стратегії Китаю, Україні тим паче цікаво залучати китайські гроші для виробництва продукції в самій Україні і подальшого надсилання її до Європи та Китаю, зазначив посол.

Отже, українському керівництву слід дуже уважно підходити до перемовин із Китаєм щодо проектів інвестицій, аби відстоювати власні інтереси та потреби. Україна наперед має визначити свої потенційні інтереси щодо участі в проекті «Один пояс, один шлях». Досі вони не визначені та не оформлені в стратегію.

2.6. РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ СПІВПРАЦІ КИТАЮ З КРАЇНАМИ ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНОЇ ЄВРОПИ У ФОРМАТІ «16+1»: ВИСНОВОК ДЛЯ УКРАЇНИ

У 2012 р. Китай та країни Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) за ініціативою китайської сторони ухвалили спільне рішення про започаткування формату співробітництва «16+1». Це рішення стало наслідком усвідомлення Пекіном важливості країн ЦСЄ як складової об'єднаної Європи та подолання ідеологічних розбіжностей, що виникли у КНР з колишніми країнами «соцтабору». З іншого

боку, криза Єврозони спонукала країни ЦСЄ до пошуку нових можливостей, зокрема у співробітництві з Китаєм²⁵.

Новий формат взаємодії покликаний сприяти зростанню ефективності співробітництва КНР з Європейським Союзом (ЄС). До того ж, Пекін розраховує на покращення свого іміджу в Європі для подальшої економічної експансії. Китай наполегливо розвиває формат «16+1», запроваджує його інституалізацію, формує конкретну програму розвитку, в рамках якої створено спеціальну кредитну лінію у розмірі 10 млрд дол. США. Пекін й надалі використовуватиме формат «16+1» для поглиблення своєї політичної та економічної присутності в ЦСЄ.

У цьому сенсі формат «16+1» напряму стосується України, якій варто приєднатися до китайської ініціативи з європейського боку. Китай не мав жодних застережень щодо Угоди про асоціацію України з ЄС, неодноразово декларував своє сприйняття України як «важливої країни в Європі» та наголошував на важливості приєднання України до Нового Шовкового шляху. До того ж, рівень розвитку країн ЦСЄ значно ближчий до українського, ніж економіки старої Європи.

Після вступу 11 країн ЦСЄ до ЄС у китайських експертних та владних колах сформувалося чітке розуміння того, що цей регіон є частиною Європи, а не пострадянського простору. Пекін відмовився від ідеологічних претензій щодо колишніх країн «соцтабору» та розпочав пошук нових можливостей для власної

---

²⁵ *До формату «16+1» залучені Албанія, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Латвія, Литва, Македонія, Польща, Румунія, Сербія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Хорватія, Чорногорія, Чехія, Естонія та Китай. Слід зазначити, що країни ЦСЄ довгий час не були пріоритетними у зовнішній політиці Китаю. Вперше Пекін ініціював свою саме регіональну співпрацю з цим регіоном у 2011 р., коли був проведений відповідний економічний форум у Будапешті. У 2012 р. у Варшаві відбулася перша зустріч на рівні глав урядів, яка стала офіційним стартом формату «16+1». Наступні саміти на рівні глав урядів у Бухаресті (2013) та Белграді (2014) були доповнені серією багатосторонніх заходів. Зокрема, були проведені економічні та інвестиційні форуми, конференції міністерського рівня у різних галузях та інші. Розглядалися питання співпраці у сфері енергетики, туризму, освіти, сільського господарства, розвитку інфраструктури.*

економіки у цьому регіоні. Мотиви керівництва країн ЦСЄ також суто прагматичні та визначаються економічними інтересами країн. Подальший розвиток формату «16+1» буде залежати від ситуації у Єврозоні та розвитку відносин ЄС-КНР.

На думку китайських аналітиків формат «16+1» є найперспективнішим для реалізації проекту «Один пояс, один шлях» та для здійснення великих інфраструктурних проєктів у Європі. Китайською стороною запропоновано європейським партнерам перейти до більш конкретного співробітництва та створити з цією метою спеціальну платформу взаємодії. Пропонується укласти угоди на місцевому рівні, розширювати співробітництво на рівні середнього та малого бізнесу. Питання координування зосереджуватимуться на торгівлі та інвестиціях, але не на політиці. Проте посилення взаєморозуміння залишається чи не найважливішою метою. Через це особлива увага приділятиметься тому, аби формат «16+1» не конфліктував із взаєминами Китаю з ЄС загалом та провідним країнам Європи, зокрема. Пекін підкреслює, що співробітництво у форматі «16+1» доповнює та підсилює стратегічне партнерство Китаю та ЄС, що закріплене у плані дій «Китай – ЄС 2020».

Україна має багато спільного з країнами ЦСЄ, а після підписання Угоди про асоціацію з ЄС має всі підстави посилити свою взаємодію з цими країнами, використовуючи різні формати («Вишеградська четвірка + 1», трикутник «Україна-Польща-Литва», ОЧЕС та інші). Проте саме приєднання України до формату «16+1» та перетворення його на «17+1» має суттєві переваги як з точки зору активізації взаємодії з Китаєм, так і щодо реалізації європейського вектору свого розвитку. Окрім того, у такому форматі Китаю буде зручніше посилювати співробітництво з Україною без зайвої уваги до нього з боку Росії.

3. НАЯВНІ ТА ПОТЕНЦІЙНІ РИЗИКИ І КОНФЛІКТИ

Негативними чинниками сучасних українсько-китайських відносин наразі є:

- недостатня роз'яснювальна робота щодо сенсу та кінцевої мети соціально-політичних перетворень в Україні (наприклад, китайці з розумінням поставляться до десоветизації як відмови від негативного спадку СРСР і не розуміють декомунізацію, адже комунізм залишається офіційною ідеологією КНР);
- відсутність координації діяльності міністерств та відомств на китайському напрямку, фактична стагнація діяльності української частини двосторонньої Між-державної комісії зі співробітництва;
- недостатня увага до Китаю з боку МЗС України, зокрема, незадовільне кадрове забезпечення Посольства України в КНР (наразі, з 30 співробітників китайською мовою володіють 3-4 особи);
- негативний корупційний «спадок» як невід'ємна складова усіх великих двосторонніх проектів, започаткованих за часів Януковича, а також намагання, що не припиняються, «привласнити» китайський напрямок тими чи іншими фінансово-промисловими групами;
- відверте ігнорування китайських пропозицій і проектів та навіть свідомо протидія українсько-китайському співробітництву з боку українського чиновництва та регіональних еліт;
- складнощі в отриманні української візи громадянами КНР залишаються величезним гальмом на шляху встановлення ефективних відносин із Китаєм, існують проблеми із гарантуванням безпеки китайців, що живуть в Україні, їхнього бізнесу і майна.

3.1. ПОДАЛЬШЕ ПОГІРШЕННЯ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З РОСІЄЮ, ЗАГОСТРЕННЯ КОНФЛІКТУ НА ДОНБАСІ ТА У КРИМУ

Хоча переростання українсько-російського протистояння у відкритий збройний конфлікт двох держав мало ймовірний, Пекін буде й надалі ретельно стежити за ситуацією. «Українська криза» має для китайців значення світового конфлікту, що впливає на позиції і дії ключових світових потуг. Безпосередньо в вирішення конфлікту Китай не втручатиметься.

Китайців цікавить позиція Києва щодо російської агресії, контр-заходи та дії українського керівництва зі зміцнення оборони. Пекін меншим чином цікавлять регіональні, локальні, тим більше внутрішні аспекти війни, які на нього не впливають.

У випадку подальшого загострення конфлікту Китай не буде підтримувати жодну зі сторін та намагатиметься вибудувати окремі підходи щодо дій України чи Російської Федерації. Але так само може підтримувати як одну, так і іншу сторони одночасно (зокрема через надання гуманітарної допомоги).

Ймовірність: Попри активну підготовку до військових дій з боку Росії і збільшення військової присутності на кордоні з Україною, велика війна між двома країнами мало ймовірна. Росія, натомість, буде ще довго використовувати будь-які способи тиску на Україну, не лише через постійне підтримування військової загрози на кордоні, провокативні дії, які посилюють градус протистояння, а й, передусім, через рутинну та постійну дипломатичну активність, аби вийти зі стану міжнародної ізоляції. Китай та азійський напрямок у цілому, розглядаються Москвою як єдиний можливий шлях виходу для Росії, попри те, що російський «концепт» повороту на Схід допоки зазнав цілковитого провалу.

Росія також може використовувати конфлікт з Україною для позиціонування себе як «наддержави», з якою Китай мусив би рахуватися при реалізації своїх глобальних стратегій.

Як уникнути: На жаль, Україна поступається Росії в активності політичного діалогу з Китаєм. Це призводить до того, що українська позиція часто є для Китаю незрозумілою або може бути донесена до нього у викривленому вигляді.

У цьому контексті Києву важливо уникати ситуацій, коли Росія нав'язуватиме Китаю власний погляд на події та вимагатиме такої китайської позиції, яку Кремль може використати, як вияв міжнародної підтримки для своїх дій.

Україна мусить зміцнювати оборону і готуватися до найгіршого сценарію – війни з Росією. Така активна підготовка (причому за умови, що вона буде в більшій мірі покладатися на мобілізаційні ресурси, а не на допомогу з боку Європи, США та НАТО) буде для Китаю свідченням посилення військової могутності України, виявить політичну стабілізацію режиму та підтримку населення. Чимраз більше переконання Китаю у військовій здатності України відбити російську агресію матиме велике значення для подальшого розвитку подій.

Одночасно Київ мусить докладати всіх зусиль на дипломатичному фронті, аби війни уникнути і не дати Росії створити таку ситуацію, коли б велика війна стала можливою. Китай у цьому сенсі для Києва є важливим союзником, який займає виважену і неупереджену позицію. Натомість, для перелому у ставленні Китаю до України конче потрібно змінити дотеперішню позицію Києва, зокрема щодо відсутності будь-якого стратегічного бачення активного розвитку відносин із Китаєм.

Одним з елементів цієї стратегії, у сенсі реагування на потенційні загрози, має бути постійна та активна боротьба з прагненнями Росії «монополізувати» бачення китайцями подій не лише в Україні, а й на усьому пострадянському просторі. Союзниками Києва

тут можуть бути ціла низка держав пострадянського простору (які так само незадоволені діями Росії), а також представники китайського експертного середовища, які все більше схильні до того, щоб шукати правдиві відповіді на складні питання причин та наслідків «української кризи», прагнуть краще знати ситуацію всередині України та Росії для вибудовування власного китайського бачення.

Україні необхідно будувати свою позицію на тому, що вона розуміє і поділяє сучасні підходи Китаю до розбудови нового світового ладу, і через це саме вона поряд із низкою держав пострадянського простору і Європи є спілником Пекіна. Доводити конкретними прикладами, що агресивні дії керівництва Росії цілковито суперечать тим підходам та ідеям, які в своїх міжнародних практиках застосовує Китай.

Києву треба налагодити з Китаєм постійний політичний діалог на високому рівні керівників держав і урядів, а також на експертному рівні, посилити присутність українських ЗМІ в Китаї через вироблення власного контенту китайською мовою.

3.2. ПОЛІТИЧНА НЕСТАБІЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Китай розглядає Україну як політично нестабільну країну внаслідок подій зими 2013-2014 рр. Водночас, Пекін визнав легітимність результатів виборів, які відбулися в Україні після подій на Майдані, і готовий розбудовувати з теперішньою владою України відносини в існуючих умовах. Натомість, українська влада вперто не демонструє такого самого бажання і, головне, не підтверджує його на практиці. Постійні конфлікти між гілками влади, зміна уряду у 2016 р., хиткі позиції правлячої коаліції у Верховній Раді ускладнюють для Китаю вироблення політики щодо України на тривалу перспективу.

Ключовим питанням для Китаю є стабільність держави або регіону, тому революції, війни, конфлікти, порушення територіальної цілісності, економічні кризи прямо суперечать сучасним принципам двосторонніх відносин зовнішньої політики КНР (створення поясів «благополуччя і процвітання»). Відповідно, Китай буде виступати за стабільність і зниження ризиків виникнення конфліктів чи криз у своєму регіоні і в світі в цілому. Тому офіційний Пекін не тільки не підтримує санкції проти Росії, але і не допустить її фінансового та економічного краху.

Ймовірність: Велика. Після переформатування парламентської коаліції її стабільність не стала більшою, уряд В. Гройсмана у порівнянні з урядом А. Яценюка не став більш дієвим. Знизилася напруга у відносинах президент – прем'єр-міністр. Але для Китаю це не дуже важливо. Уряд не демонструє самостійної здатності реагувати на виклики всередині держави. Опозиція робить заклики до дострокових виборів, але тим самим зменшує ефективність роботи законодавчої гілки влади. Президент Петро Порошенко і його адміністрація для китайців за таких умов виглядає більш надійним партнером для перемовин, але Президент України, який несе функцію формування, визначення і реалізації зовнішньої політики, не демонструє жодного бажання щодо активізації відносин із Китаєм.

Як уникнути: Для Китаю визначальну роль відіграють контакти політичного керівництва країн. Проте за певних умов (якщо переконувати Пекін у тому, що Україна прагне будувати відносини з Китаєм на засадах європейських підходів, а не за «пострадянською моделлю») Китай може прийняти до уваги й те, що в Україні існує стала зацікавленість у співпраці з Китаєм, яка не залежить від змін керівництва та політичної кон'юнктури. Для Пекіна це все – умови для розвитку сталих довготривалих стосунків партнерства, що ґрунтуються на стратегічних підходах, які не залежать від зовнішніх впливів або позицій інших держав. Київ мусить або поділяти такі

самі підходи, або розробляти для співпраці з Китаєм свої.

З боку України необхідно продемонструвати Китаю бажання зміцнювати політичну співпрацю на самому високому рівні, підтвердити готовність до реалізації визначених програмами та договорами напрямків співпраці на державному рівні. Визначити чітку мережу осіб і структур, які будуть відповідати за виконання конкретних проектів, чи вести певні напрями, реагувати на виникнення конфліктних ситуацій. Сформувати та донести до китайської сторони чіткі і прозорі правила співпраці, виконання яких не потребуватиме додаткових витрат і корупційних дій. Постійно вивчати китайський досвід та стежити за змінами у китайських підходах. Вести діалог, аби дійти компромісу (знайти рішення) там, де виникають проблеми.

3.3. ПРОБЛЕМА КОРУПЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ У ВІДНОСИНАХ ІЗ КИТАЄМ

Корупція в Україні у відносинах із Заходом спричиняє для Києва багато іміджевих проблем та заважає отримувати політичну підтримку та економічну допомогу. У відносинах із Китаєм українська корупція призвела до фактичної деградації державної політики та втрати керівних позицій держави у визначених напрямках розвитку двосторонніх відносин. Корупція в Україні створила для китайських партнерів незвичну і незрозумілу ситуацію, токсичне середовище, в якому знищуються будь-які ініціативи, здатні реально зміцнити відносини двох країн. З українського боку корупційні або непрозорі схеми у вибудовуванні відносин із Китаєм (у всіх практично сферах, окрім оборонної) призводять до виникнення кількох центрів впливу, які конкурують між собою і намагаються на тлі фактичної бездіяльності держави визначати «українську політику» щодо Китаю, напрями її розвитку і пріоритети. Китайці чим далі менш толерантно ставляться до такого стану речей в Україні, особливо на тлі посилення боротьби з корупцією в самому Китаї. Китай не намагається боротися з

корупцією в Україні, натомість, він і не буде співпрацювати за непрозорими та незаконними правилами.

Ймовірність: Існує велика ймовірність того, що Китай не буде прагнути до розширення співпраці з Україною у багатьох напрямках доти, поки не будуть врегульовані питання боротьби з корупцією та встановлені прозорі і законні правила ведення бізнесу, захисту інвестицій. За наявних умов Україні не варто очікувати від Китаю великих проектів чи інвестицій.

Як уникнути: На відміну від західного підходу щодо боротьби з корупцією, Китай, ймовірно, не зважатиме на поточні досягнення Києва у розбудові системи органів протидії корупції. Китай реагуватиме лише на практичну реалізацію антикорупційної боротьби, реальні зміни у бізнесовому кліматі. Індикатором цих змін будуть не сигнали з українського боку, а практичні висновки, що їх зробить китайський бізнес в Україні.

3.4. КОНКУРЕНЦІЯ ГЕОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЕКТІВ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ

На тлі невизначеності для Києва перспективи європейської інтеграції та запуску реальних механізмів роботи ЗВТ з ЄС існує загроза перетворення України на ринок збуту товарів, падіння експортного потенціалу України щодо товарів із високою доданою вартістю, перетворення України на постачальника сировини та дешевої робочої сили для сусідніх країн Європи та Росії.

Наразі Київ не використовує досвід Китаю та не зважає на ті ідеї, які б уможливили використання потенціалу України для реалізації концептуальних положень проекту «Один пояс, один шлях» у сенсі реіндустріалізації, модернізації та підвищення ефективності виробництва, захисту природного середовища, використання логістичних можливостей.

У разі неприйняття Україною проекту «Один пояс, один шлях» та відсутності практичних кроків щодо його реалізації на теренах України, Китай буде змушений шукати для його реалізації альтернативні маршрути через Росію або Туреччину.

Ймовірність: Відсутність в Україні власного бачення себе як важливого чинника у зв'язках Європи та Азії, кволі спроби робити певні кроки відокремлено у напрямку співпраці з Європою та Азією створюють ситуацію, коли Україна буде залежна від своїх торговельних партнерів та стане ареною для конкуруючих геоекономічних проектів. Ймовірність цього сценарію залежатиме не лише від дій Китаю, а також від успіхів переговорів ЄС і США по створенню трансатлантичної зони вільної торгівлі.

У будь-якому разі існує велика ймовірність для України перетворитися на об'єкт, який може бути включений (або не включений) до чужих геоекономічних проектів, без права визначати в таких проектах своє місце і пріоритети.

Як уникнути: Київ уже не може змінити положення Угоди про Асоціацію з ЄС включно із ЗВТ з ЄС, натомість, це не заважає йому знаходити нових партнерів.

Ініціатива «Один пояс, один шлях», а також формат «16+1» націлені, насамперед, на встановлення тісніших економічних зв'язків Китаю з західною частиною Євразії. У цих проектах немає конкуренції з проектами, які розробляє Європейський союз. Тому для Києва було б корисним постійно вивчати досвід європейських країн, які дозволили долучитися до проекту «Один пояс, один шлях» та формату «16+1».

Україні необхідно зробити практичні кроки щодо приєднання до цих ініціатив, брати активну участь в обговоренні місця та ролі України у згаданих проектах. Використовувати ці проекти для подальшого посилення економічного потенціалу, посилення

інтеграції з великими європейськими та азіатськими економічними центрами, аби перетворитися на майданчик, де геоекономічні проекти Заходу та Сходу сходилися б і давали подвійний ефект.

4. WHO IS WHO? ГРУПИ ІНТЕРЕСІВ В УКРАЇНІ І КИТАЇ

Для державного устрою КНР, як і для всіх інших прикладів радянської моделі, характерна непрозорість, що багато в чому посилюється традиційними конфуціанськими уявленнями про владу як про сакральний початок. З цієї причини вкрай складно визначити, як впливає внутрішньопартійна боротьба, групи впливу в керівництві країни, особиста думка партійних лідерів, внутрішня політика і громадська думка на формування зовнішньої політики Китаю. Проте можна виділити ряд аспектів, які є визначальними в даному питанні. Перш за все, вкрай важливим є фактор лідерства, тобто погляди політиків, що особливо стосується вищих керівників Китаю, і перше місце тут, безумовно, займає голова КНР. Зауважимо, що дії, спрямовані на розвиток або зміну відносин із будь-якою країною завжди керуються таким алгоритмом: офіційні переговори з головою КНР, потім із прем'єр-міністром, результати яких є загальним сигналом до дії для китайських партійних і державних діячів усіх рівнів, а також для бізнесменів.

Останнім часом до ключових гравців у сфері зовнішньої політики (Комуністична партія Китаю, китайський уряд і Народно-визвольна армія Китаю) додалися нові суб'єкти на полях традиційної структури влади – це ресурсні компанії, фінансові установи, місцеві органи влади, науково-дослідні організації, засоби масової інформації та користувачі Інтернету. Сьогодні Міністерство закордонних справ КНР – це всього лише один з учасників сфери зовнішньої політики, який не завжди є визначальним. При цьому суб'єкти, що впливають на формування зовнішньої політики, часто мають різні уявлення про національні інтереси Китаю. Окрім МЗС, у розробці зовнішньої політики Китаю активно беруть участь Міністерство комерції, Міністерство фінансів, Міністерство державної безпеки та Народний банк Китаю.

Думки китайських експертів традиційно мають істотний вплив на прийняття політичних рішень керівництвом КНР. З початку 2014 року кількість китайських експертів, які почали вивчати Україну та коментувати події, пов'язані з нею, зросла кардинально. Однак це не змінило ситуації, коли провідна роль у дослідженні та розробці питань, пов'язаних з Україною, належить кільком провідним центрам. Інститут Росії, Східної Європи і Центральної

Азії Китайської академії суспільних наук є найбільшою в КНР структурою, що займається проблемами нашого регіону. Саме тут на системній основі вивчають Україну: її зовнішню, внутрішню політику та економіку. У цьому науковому закладі створено сектор України, в якому працюють Чжао Хуейжун, Чжан Хун, Лян Цян та ін.

Низка дослідницьких центрів безпосередньо підпорядковуються уряду (Держраді) КНР. У цих центрах працюють й експерти з українського питання, які проводять дослідження, надають рекомендації та консультації з питань співпраці з Україною. Так, при Держраді КНР працюють Китайський інститут сучасних міжнародних відносин (Фен Юйцзюнь) та Центр дослідження розвитку Інституту Євро-Азіатського соціального розвитку (Інь Сунлін, Ян Сянхун), які серед іншого опікуються українсько-китайськими взаєминами. Також у Китаї функціонують Інститут України Чжецзянського педагогічного університету, Пекінське товариство з питань вивчення зарубіжних країн (в структурі товариства є Комітет вивчення України, почесним керівником якого є перший Посол КНР в Україні Чжан Чжень), Китайський інститут міжнародних досліджень (перебуває у системі МЗС КНР, Департамент дослідження країн Євразії, Цюй Сін), Дослідницький центр України при Даляньському університеті іноземних мов (був відкритий 16 квітня 2014 р.).

Офіційний Пекін розширює мережу «Інститутів Конфуція» (ІК) як центрів вивчення китайської мови та культури в світі. З 2004 р. створено 440 ІК, 646 навчальних класів Конфуція у 120 країнах світу. ІК планують збільшити набір докторантів, магістрів і студентів, які вивчають не лише китайську мову, а й інші спеціальності. Нині кількість ІК в Україні сягнула п'яти.

Відповідно до каскадної теорії фреймів, образ країни в інформаційних та новинних джерелах є показником не тільки особливостей офіційної політики певної держави, а, крім того, й позиції власне ЗМІ, що в свою чергу є відображенням настроїв та інтересів їхньої аудиторії. У випадку з пресою та телебаченням КНР є певні обмеження цієї теорії, що роблять інформаційні джерела традиційного, «аналогового» формату недостатньо повними, особливо у випадках, що стосуються міжнародних відносин. У таких матеріалах відображається лише офіційна

державна позиція щодо тієї чи іншої проблеми, інформація подається максимально стримано та нейтрально, найчастіше безоціночно (за виключенням неординарних ситуацій – візитів, конфліктів, значних міжнародних подій з участю Китаю тощо). Практично відсутня самостійність традиційних ЗМІ у формуванні порядку денного у висвітленні подій. На противагу цьому, новинні онлайн-ресурси Китаю в більшості своїй надають можливість для зворотного зв'язку читачів у вигляді коментарів, форумів, блогів, мікроблогів та інших платформ для обговорень. Причому нерідко такі платформи існують не окремо, а саме на базі офіційних веб-сторінок центральних газет, телеканалів тощо. За рахунок подібної форми комунікації є можливість досліджувати не тільки першоджерела публікацій та думку медіа-спільноти, а й резонанс аудиторії цих джерел. Звісно, подібний досвід не може претендувати на повноцінний соціологічний зріз через обмеженість матеріалів, методів та суто технічні особливості інтернет-ресурсів Китаю (наприклад, на відміну від популярних західних пошукових систем, будь-яка аналітика та статистика запитів недоступна, обмежені пошукові запити тощо), проте може надати принаймні поверхнєве уявлення про помітність певної теми та особливості її сприйняття.

Динаміка тематичного спрямування публікацій про Україну за останні роки вказує на те, що з початком російської агресії у 2014 році суттєво збільшилася кількість повідомлень про Україну, як в офіційних новинних джерелах, так і в окремих публікаціях на відкритих ресурсах. Що характерно, події на Майдані 2013 – 2014 років не привертали настільки широкої уваги офіційних медіа, але обговорювалися користувачами достатньо активно. Причиною цього може бути особливість висвітлення подібних конфліктних подій у Китаї. Внутрішні конфлікти між владою та народом рідко набувають значного розголосу не через їхню «нецікавість» аудиторії, а через «неблагонадійність» подібних сюжетів. У свою чергу початок військового конфлікту з Росією став несподіванкою принаймні для широкого загалу, оскільки Україна історично сприймалася винятково як частина колишнього Радянського Союзу, а відповідно, як частина Росії. Тому цей антагонізм описувався у коментарях та публікаціях на відкритих платформах як спричинений третьою стороною – Європою та США з метою завдання шкоди Росії. Епіцентром уваги дописувачів неодноразово

ставав Крим як відправна точка конфлікту, при цьому оцінка факту проведення референдуму коливається від нейтральної та негативної в офіційній пресі (а також описується як «сепаратизм», «протиправне відчуження», «анексія Росією») до позитивної від окремих користувачів, що виступають на боці відокремлення Тайваню, Гонконгу, СУАР, Тибету. Проте останні трапляються вкрай рідко, оскільки зазнають інтернет-цензури.

Наразі фокус уваги публікацій про Україну зосереджений на військовому конфлікті між Україною та Росією. Про це свідчать пропонувані пошукові запити: «ситуація в Україні», «Путін», «Схід України». Крім того, привертають увагу окремі гучні внутрішні події, переважно пов'язані з недалекоглядними діями українських політиків. Останнім часом обговорення можливого нападу Росії на Україну підлягає серйозній критиці як «неможливий», «нереалістичний» та навіть «дурний» крок.

Поступово змінюється також загальне сприйняття України на тлі збройного конфлікту. У 2014 році із початком широкого висвітлення подій в Україні у повідомленнях та обговореннях на відкритих платформах була велика розбіжність думок користувачів щодо ролі України в цьому конфлікті: частіше трапляються терміни «громадянська війна», «повстанці». Крім того, такі номінації неодноразово використовувалися в публікаціях офіційних видань. Станом на 2015–2016 роки подібна риторика практично відсутня, не в останню чергу завдяки офіційним заявам МЗС КНР, в яких фактично Крим визнається окупованою територією України та лунають заклики до припинення збройного конфлікту.

Помітною тематикою повідомлень про Україну є військово-промисловий комплекс України, що наразі зображується як занедбаний впродовж років незалежності, але при цьому все ще перспективний завдяки намаганням відновлення останніх двох років. Ця тематика перегукується із напівжартівливими образами «войовничого народу» – простий та незвичний для пересічного китайця побут українського народу набуває рис суворих та жорстких умов життя. Втім, цей образ вторинний – вперше таким чином змальовували росіян (солдатів армії, жителів села, крайньої Півночі). Загалом військова та промислова тематика найчастіше з-поміж інших має позитивні конотації: виділяється героїчність

вчинків військових, випробовування новинок військового спорядження українського виробництва та досягнення української промисловості минулих років. Така тематика є традиційно близькою та цікавою читачькому загалу Китаю.

Особливості тематики та змісту новинних повідомлень про Україну на пряму залежать від тих джерел, що використовуються для висвітлення подій. Наразі в Україні кількість офіційних представництв ЗМІ КНР незначна, відповідно джерелами часто виступають російські новинні агентства, що в свою чергу позначається на об'єктивності висвітлення подій. Рідше використовуються власне українські джерела з причини того, що українська не є робочою мовою китайських репортерів, а кількість повідомлень англійською чи китайською в інформаційних агентствах та офіційних джерел (МЗС, посольство України в Китаї та ін.) вкрай обмежена як кількісно, так і якісно.

Слід відзначити, що загальна кількість публікацій про Україну в порівнянні з іншими країнами світу в китайських ЗМІ незначна та часто належить до «жовтої» преси, що свідчить про практичну відсутність України на рівні офіційних дипломатичних відносин у порядку денному. Окрім випадків загострення збройних конфліктів та гучних політичних скандалів, повідомлення про Україну є рідкісним явищем, особливо новини позитивної конотації. У випадку з китайськими ЗМІ це свідчить про вкрай низьку пріоритетність України як потенційного економічного та дипломатичного партнера.

У цілому, відсутність послідовної, цілеспрямованої та регіонально сфокусованої інформаційної політики призводить до змішаного та частково викривленого відображення образу сучасної України в онлайн-ЗМІ Китаю. Налагоджена співпраця з російськими інформаційними джерелами в свою чергу вносить суттєві негативні конотації до загального образу України, що можна відслідкувати у публікаціях на відкритих платформах. Зокрема, поширений вжиток термінів із риторики російської пропаганди: «фашисти», «нацисти», «раби США» тощо. У багатьох випадках зображення України дуже поверхове. Незважаючи на те, що наразі Україна однозначно сприймається як окрема від Росії одиниця, більше уваги приділяється тематиці стосунків у трикутнику Україна–

Росія–США. Одночасно зі зростанням кількості повідомлень про Україну, її образ складно назвати позитивним – це країна в складній ситуації, яку вона створила сама впродовж років від набуття незалежності. При цьому останні офіційні заяви МЗС КНР щодо українсько-російського конфлікту дають можливість говорити про те, що при всій обережності та нейтральності Китаю в цій ситуації, є підтримка територіальної цілісності України, а відповідно, є перспективи розвитку партнерських відносин за умов політичної стабільності в країні.

На відміну від Китаю, українська частина Двосторонньої комісії зі співробітництва працює тільки час від часу та практично не має у своєму складі фахівців-китаєзнавців. У складі українських відомств взагалі практично немає працівників із китайською мовою. Навіть у МЗС китаєзнавців обмаль, що помітно позначається на якості роботи цього відомства на китайському напрямі.

«Зняття» Китаю з порядку денного української влади у 2014-2016 рр. призвело до помітного занепаду китайського питання в українських коридорах влади. Пропозиції, що їх надавала китайська сторона, неодноразово «губилися» у нетрях української бюрократії. Українському чиновництву Китай не цікавий, адже там корупціонерів розстрілюють.

Депутатська група Верховної Ради України з міжпарламентських зв'язків з Китайською Народною Республікою є найбільшою за чисельністю у нинішній ВР та за всю її історію: понад 230 депутатів (більше половини парламенту). Теоретично така кількість депутатів мала б сприяти ухваленню рішень в інтересах розвитку українсько-китайського співробітництва. Проте на практиці в українському парламенті інтереси Української держави завжди поступаються партійним, клановим інтересам або інтересам фінансово-олігархічних груп. Українсько-китайські відносини не є винятком. Певну надію дає той факт, що вперше за часи функціонування українського парламенту при депутатській групі створено Експертну раду, до якої увійшли фахівці, що безпосередньо опікуються практичними питаннями двосторонньої співпраці.

Слід зазначити, що протягом усіх років незалежності українсько-китайські взаємини потерпали від намагань різних олігархічних

4. Who is who? Групи інтересів в Україні і Китаї

груп «взяти під своє крило» співробітництво з Китаєм. Починаючи з часів прем'єрства сумнозвісного П. Лазаренка і дотепер періодично з'являються особи, що намагаються неофіційно призначити себе «керуючими китайськими справами». Зрозуміло, що жодного позитивного результату такі спроби не мали.

Фактично з українського боку українсько-китайська взаємодія спирається на ентузіазм поодиноких бізнесменів та нечисленне експертне середовище.

Українська асоціація китаєзнавців понад 20 років об'єднує близько 100 фахівців із різних регіонів України. Асоціація на регулярній основі проводить науково-практичну конференцію з питань українсько-китайського співробітництва та китаєзнавства, видає тематичний журнал та науковий збірник, проводить наукові та громадські заходи. Фахівці-китаєзнавці асоціації через ЗМІ просувають у суспільний дискурс актуальні питання українсько-китайських взаємин.

Програмою святкування 20-ї річниці встановлення дипломатичних відносин між Україною і КНР у 2012 р. передбачалося створити в системі Національної академії наук України Центр дослідження Китаю. Проте з різних причин цього не було зроблено.

5. РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Україна має високий рівень відносин стратегічного партнерства з Китаєм, який наразі не реалізується на практиці. З одного боку, на сучасному етапі розвиток українсько-китайських взаємин гальмується через те, що Китай усе ще вважає Україну частиною пострадянського простору (попри власні декларації щодо «європейськості» України). Тим самим КНР дає можливість Росії декларувати її «права» на Україну. З іншого боку, українсько-китайське стратегічне партнерство зазнало серйозного удару через українську корупцію та короткозору упередженість українського політикуму щодо «комуністичного» Китаю. Звільнити українсько-китайську взаємодію від цього шкідливого нашарування – нагальне завдання поточного моменту.
2. Спроби української сторони домогтися від Китаю політичних рішень стосовно російської агресії проти України є помилковими і демонструють нерозуміння специфіки китайської зовнішньої політики, що базується на китаєцентризмі, етноцентризмі і прагматизмі. З цієї ж причини неефективними будуть варіанти вирішення «української кризи» в конфігурації геополітичного трикутника США–Росія–Китай. Китай прагне максимально використати нинішню ситуацію для досягнення власних цілей, що особливо стосується взаємин із Росією. Тому не варто вимагати або чекати від Китаю заяв, які прямо засуджують Росію за окупацію Криму або підтримку проросійських сепаратистів на Сході України.
3. Розвиток відносин між Україною та КНР необхідно вибудовувати на основі насамперед економічних інтересів, що відповідає і концепції «м'якої сили» Китаю, і його новому євразійському інтеграційного проекту «Один пояс, один шлях». Тільки у разі досягнення реальних і стійких українсько-китайських торговельно-економічних зв'язків можливе отримання і політичної підтримки. Оскільки потенціал економічної співпраці між державами великою мірою стосується інфраструктурних проєктів, Україні варто вживати заходів, спрямованих на розбудову власної інфраструктурної спроможності.

4. Україна має багато спільного з країнами ЦСЄ, а після підписання Угоди про асоціацію з ЄС має всі підстави посилити свою взаємодію з цими країнами, використовуючи різні формати. Приєднання України до формату «16+1» та перетворення його на «17+1» має суттєві переваги як з точки зору активізації взаємодії з Китаєм, так і щодо реалізації європейського вектору свого розвитку. Окрім того, у такому форматі Китаю буде зручніше посилювати співробітництво з Україною без зайвої уваги до нього з боку Росії.
5. Процес приєднання України до формату «16+1» доцільно поєднати з впровадженням зони вільної торгівлі з ЄС. Відновлення активного українсько-китайського діалогу у форматі «17+1» назавжди зніме питання геополітичної належності України та значно посилить суб'єктність Української держави в сучасних міжнародних умовах.
6. У цілому розвиток українсько-китайських відносин має вибудовуватися за принципом «від економіки до політики»: розвиток торговельно-економічного та інвестиційного співробітництва; відмова Китаю від будь-яких форм співпраці з Кримом і так званих «ДНР» і «ЛНР»; здійснення тиску Китаю на Росію для запобігання можливої відкритої агресії проти України, ознаки чого вже спостерігаються сьогодні на дипломатичному рівні та в медійному просторі.
7. Перспектива вирішення «української кризи» у форматі Будапештського меморандуму розглядається китайськими експертами негативно, тому що, на їхню думку, переговори в такому форматі не дадуть результату. Більше того, Китай не братиме участі у такому форматі через те, що Китай не є підписантом цього документу. Тому необхідно шукати інший формат, до якого Китай може і має наміри приєднатися (наприклад, постійні члени РБ ООН і Україна).
8. Сучасний стан взаємодії України та Китаю є неефективним, що багато в чому пов'язане зі взаємним недостатнім інформуванням щодо процесів, які відбуваються в кожній країні, та особливо стосуються «української кризи». Для зміни даної ситуації необхідно розширити форми взаємодії

- в питаннях інформування відповідних державних структур і перших осіб держави, що має включати і неофіційний рівень, дозволяючи таким чином вийти з-під можливого тиску з боку Росії у разі офіційних контактів і переговорів.
9. Україні доцільно вжити активних заходів щодо активізації двостороннього політичного діалогу. Необхідно не просто задекларувати готовність України до переговорів на найвищому рівні, а й зробити дієві «кроки назустріч». Слід усвідомити, що формат переговорів не є принциповим, проте важливою є змістовна частина: збереження рівня стратегічного партнерства, зацікавленість України у китайських інвестиціях, особистий патронат Президента України над кількома стратегічними українсько-китайськими проектами та військово-технічним співробітництвом.
  10. Україна має, нарешті, вирішити низку проблем, що існують у відносинах з Китаєм, найважливішою серед яких є виконання вже розпочатих проектів, що були узгоджені на рівні глав держав, урядів та відомств. При цьому треба розуміти, що Китай не цікавлять численні «причини» невиконання зобов'язань, на які посилається українська сторона. Необхідно провести певну ревізію, відверто назвати корупцію корупцією та покарати винних у ній.
  11. Україні доцільно посилити рівень впливу та контролю з боку Президента України на розвиток українсько-китайського співробітництва. Запровадити посаду державного уповноваженого / уповноваженого при Президентові України з питань українсько-китайського співробітництва. Важливо, щоб питання співробітництва з Китаєм замикалися не на Уряді (де вони губляться на рівні політичної кон'юнктури), а на Президентові, який здійснює зовнішню політику держави. До того ж це відповідатиме китайським підходам до організації влади в державі: стратегічні питання – прерогатива першої особи.
  12. Нагальним завданням української влади залишається наповнення української частини двосторонньої взаємодії фахівцями-китаєзнавцями. У кожному міністерстві та відомстві,

у кожній ОДА України мають працювати такі фахівці. Влада має бути зацікавлена у посиленні прямих зв'язків між бізнес елітами двох країн, українськими та китайськими аналітичними центрами та державній підтримці взаємодії експертних спільнот з питань політики, безпеки, економіки, міжнародних питань, культури тощо.

ПОДЯКА

Автори висловлюють вдячність Надзвичайному та Повноважному Послу *Михайлу Резніку*, який очолював українське диппредставництво у Китаї у 2001-2003 роках, та раднику-посланнику Посольства України в КНР *Василю Гамяніну*, тимчасовому повіреному у справах України в Китаї у 2012-2013 рр, й усім іншим фахівцям, які на різних етапах підготовки матеріалу допомагали дослідженню. Погляди, висловлені в публікації, відображають особисту позицію авторів.

01001, Україна, Київ, вул. Еспланадна, 32 В, офіс 1
Тел. +38 044 374 03 11
e-mail: info@iwp.org.ua

www.facebook.com/pages/Institute-of-World-Policy

vk.com/public68498423

twitter.com/IWP_Ukraine